

**UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

**MAGISTRSKO DELO
NINA METELKO**

KOPER 2023

**UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

**Magistrski študijski program druge stopnje
Socialna pedagogika**

Magistrsko delo

**SOCIALNOPEDAGOŠKI VIDIKI PRI
ZMANJŠEVANJU POVRATNIŠTVA V ZAPORU –
STALIŠČA OBSOJENCEV**

Nina Metelko

Koper 2023

Mentor: prof. dr. Mitja Krajnčan

ZAHVALE

Najprej gre zahvala mojemu mentorju prof. dr. Mitji Krajnčanu, ki me je v času pisanja magistrskega dela usmerjal in mi podajal koristne nasvete.

Zahvaljujem se tudi Zavodu za prestanje kazni zapora Dob pri Mirni, ki mi je omogočil opravljanje intervjujev obsojencev, brez katerih magistrskega dela ne bi bilo.

Največja zahvala gre moji družini. Magistrsko delo pa poklanjam svoji mami, ker je vedno verjela vame in je bila na vsakem koraku vedno ponosna name. Največji razlog za to, da sem delo posvetila njej, je ta, ker ni nikoli imela možnosti, da bi sama dosegla ta cilj, ki ga je sedaj uspelo doseči meni, čeprav vem, da je tega sposobna.

Zahvaljujem se tudi vsem ostalim, ki ste mi pomagali na moji poti.

IZJAVA O AVTORSTVU MAGISTRSKEGA DELA

IME IN PRIIMEK AVTORJA: Nina Metelko

VPISNA ŠTEVILKA: 98192105

FAKULTETA: Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem

ŠTUDIJSKI PROGRAM IN STOPNJA: magistrski študijski program druge stopnje
Socialna pedagogika

NASLOV ZAKLJUČNEGA DELA: Socialnopedagoški vidiki pri zmanjševanju
povratništva v zaporu – stališča obsojencev

Podpisana izjavljam, da sem avtorica zaključnega dela z naslovom
Socialnopedagoški vidiki pri zmanjševanju povratništva v zaporu – stališča obsojencev.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo zaključno delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem zaključnem delu, navedena oz. citirana v skladu z navodili fakultete,
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega zaključnega dela in je zapisan v skladu z navodili fakultete,
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo zaključno delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem zaključnem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13 in 56/15), prekršek pa podleže tudi disciplinskim ukrepom UP PEF v skladu z njenimi pravili,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo zaključno delo in za moj status na UP PEF,
- je zaključno delo lektorirano in urejeno skladno z navodili fakultete.

Kraj in datum: Koper, 3. 11. 2023

Podpis avtorice:

Nina Metelko

IZVLEČEK

V magistrskem delu z naslovom Socialnopedagoški vidiki pri zmanjševanju povratništva v zaporu – stališča obsojencev v prvem sklopu teoretičnega dela spoznamo povratništvo, najprej opišemo teorije o posameznikovem kriminalnem vedenju, nato spoznamo definicije povratništva, sledijo oblike, oziroma klasifikacije povratništva, kriminogeni dejavniki pri povratništvu in na koncu načine preprečevanje povratništva. Povratništvo je širok pojem, ki ima lahko več pomenov, zato je pomembno, da v magistrskem delu najprej spoznamo teorije o posameznikovem kriminalnem vedenju, nato pa definiramo pojem povratništva. Pri klasifikaciji povratništva spoznamo različne skupine in oblike. Da lahko povratništvo bolje razumemo, moramo razumeti, zakaj do povratništva sploh pride, zato so opisani dejavniki in vplivi na povratništvo. V teoretičnem delu so predstavljeni načini, kako zmanjšati povratništvo in zato so opisani tudi ukrepi za preprečevanje povratništva. Drugi sklop teoretičnega dela se nanaša na delo socialnega pedagoga v zaporu. Najprej spoznamo socialnopedagoške pristope, ki bi odgovorili na vprašanje, zakaj socialno v zaporu. Na koncu pa so zapisane kompetence strokovnega delavca v zaporu. Da lahko ugotovimo, kako socialni pedagog pripomore k zmanjševanju povratništva, moramo opisati delo pedagoga v zaporu in za to potrebne kompetence. V empiričnem delu pa na podlagi stališč obsojencev glede na dejavnike tveganja pri kriminalnem vedenju analiziramo, zakaj prihaja do povratništva, in sicer: kriminalna zgodovina, antisocialno vedenje, prokriminalna stališča, antisocialni vrstniki, družina/partnersko razmerje, poklic/izobrazba, način preživljanja prostega časa, odvisnost ter stanovanjska problematika. Na podlagi stališč obsojencev analiziramo načine zmanjševanja povratništva, kako obsojenci gledajo na socialne pedagoge ter ali menijo, da socialni pedagogi pripomorejo k zmanjševanju povratništva.

Ključne besede: povratništvo, teorije o posameznikovem kriminalnem vedenju, kriminogeni dejavniki, zmanjševanje povratništva, delo socialnega pedagoga v zaporu, kompetence socialnega pedagoga, socialno pedagoški pristopi.

ABSTRACT

In the master thesis, titled *The Socio-pedagogical Aspects of Reducing Recidivism – The Convicts' Perspectives*, the first part of the theoretical framework explores the reasons for recidivism by delving into the theories about criminal behaviors of individuals. This section provides descriptions of these theories, which are then followed by various definitions regarding the return to prison and the forms or the classification of it. Later we shift focus to criminogenic factors, and lastly, we explore the methods for preventing the phenomenon in question. Recidivism is a broad concept that offers several interpretations. Therefore, it is crucial to first understand theories about criminal behavior, as these theories will help us define the whole concept of recidivism. In the subchapter of classification, we recognize different groups and forms. In order to better understand the convicts' return to prison, we need to first understand, why the confinement reoccurs in the first place, so the factors and the effects on the return are described in detail in a separate chapter. To summarise, the first part of the theoretical framework presents strategies that reduce recidivism and highlights preventive measures. The second part centers around the work of a social pedagogical worker in a prison. In this part, we initially explore the social pedagogical approaches that would answer the question of why it is important to nurture the social aspect in prisons. Based on these findings we present the competencies required by pedagogical professionals in prisons at the end of the theoretical framework. In order to fully understand the impact of the social pedagogical worker on the reduction of recidivism, the thesis also includes a description of the work social pedagogues perform and the competencies they require. In the empirical part of the thesis, we analyze the reasons for recidivism based on the convicts' perceptions of risk factors in criminal behavior, namely: criminal history, antisocial behavior, pro-criminal attitudes, antisocial peers, family and partner relationships, profession, education, ways of spending leisure time, addiction and housing problems. Subsequently, we examine strategies for reducing recidivism as perceived by convicts, their opinions about social pedagogical workers, and whether they believe if the said professionals contribute to the reduction in any way.

Key words: Recidivism, Theories of Criminal Behaviour of Individuals, Crimogenic Factors, Reduction of Recidivism, Work of the Social Pedagogical Worker in Prison, Competences of the Social Pedagogical Worker, Social Pedagogical Approaches.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	TEORETIČNI DEL	3
2.1	Povratništvo	3
2.1.1	Teorije o posameznikovem kriminalnem vedenju	3
2.1.2	Definicija povratništva	5
2.1.3	Oblike (klasifikacija) povratništva	6
2.1.4	Kriminogeni dejavniki povratništva	7
2.1.5	Preprečevanje povratništva	10
2.2	Delovanje socialnega pedagoga v zaporu	15
2.2.1	Zakaj s socialnopedagoškimi pristopi pri povratnikih	15
2.2.2	Kompetence socialnega pedagoga v zaporu	20
3	EMPIRIČNI DEL	29
3.1	Problem, namen in cilji	29
3.2	Raziskovalna vprašanja	30
3.3	Metodologija	30
3.3.1	Raziskovalne metode	30
3.3.2	Raziskovalni vzorec	31
3.3.3	Pripomočki	31
3.3.4	Postopek zbiranja podatkov	31
3.3.5	Postopek obdelave podatkov	31
3.4	Rezultati in razprava	32
3.4.1	Rezultati	32
3.4.2	Razprava	39
4	SKLEPNE UGOTOVITVE	42
5	VIRI IN LITERATURA	44
6	PRILOGE	47

6.1	Intervju	47
6.2	Odgovori povratnikov na intervju	48
6.2.1	Povratnik 1	48
6.2.2	Povratnik 2	50
6.2.3	Povratnik 3	53
6.2.4	Povratnik 4	54
6.2.5	Povratnik 5	56

KAZALO PREGLEDNIC

Tabela 1: vzorec povratnikov	31
------------------------------------	----

1 UVOD

»Cilj vseh socialnopedagoških intervencij je nuditi pomoč ljudem različnih starosti v razvojnih krizah in konfliktih, stresnih in življenjsko obremenjujočih situacijah s ciljem, da se integrirajo v socialno okolje in to s pomočjo pedagoških pristopov, metod in strategij.« (Skalar, 2006, str. 20).

Kako gledati na obsojence? So to že rojeni kriminalci, ali so to ljudje, ki namensko izvajajo kriminal, ker so bili v odraščanju priča nekim odklonskim vedenjem in s tem škodujejo sebi in drugim? Ko ljudje pomislijo na zapor, pomislijo na rešetke, zidove, ki zadržijo obsojence v ustanovi, vendar so najbolj pomemben aspekt zapora še vedno ljudje. Zapor vključuje pravosodne policiste, ki poskrbijo za varnost in red; strokovne delavce, ki poskušajo spraviti obsojence na pravo pot in delavce na upravi zavoda, ki skrbijo za funkcioniranje ustanove (vendar to je samo v grobem opisano delo v zaporu). Drugače pa je to delo z veliko ljudmi, ki se znajdejo na majhnem prostoru, ki so ne glede na vse primorani živeti en z drugim, se prilagajati in sprejemati kompromise (Maloić in Jandrić, 2006).

Zakaj potem »socialno« v zaporu? Zakaj je socialna pedagogika pomembna pri preprečevanju povratništvu? Beseda »socialno« se v socialni pedagogiki nanaša na skupnost, družbo, odnos med posameznikom in družbo ter na spoznanje, da je človek družbeno bitje (Razpotnik, 2014). Obsojenec s pomočjo pedagogov in ostalih strokovnih delavcev pridobi konstruktivne vzorce vedenja, krepí pozitivne osebnostne potencialne, se uči konstruktivne medčloveške komunikacije, primerne načina reševanja konfliktov in drugih sposobnosti, ki pripomorejo k primerni integraciji v družbi. Delo pedagogov in strokovnih delavcev v zaporu je zelo pomembno, saj zmanjšuje povratništvo in uspešno vključuje zaprte osebe v družbo po prestani kazni zapora (Lobe, 2016).

Zapor je totalna ustanova. Mali (2006) je v svojem članku zapisala, da Goffman opredeljuje totalno ustanovo kot prostor za bivanje in delo, kjer je veliko število posameznikov s podobnim položajem za precejšnje časovno obdobje odrezanih od širše družbe, živi skupaj prisilno, formalno, vodeno življenje. Totalne institucije so »drevesnice« za spreminjanje oseb (Mali, 2006). In na tej točki se vloga socialne pedagogike približa metafori figovega lista, kar pomeni, da naj socialna pedagogika sproti odpravlja ter v večini skriva težave in družbene probleme, da ti širši družbi ne bi bili v napoto (Razpotnik, 2006). Povratniki v zaporu so skupina ljudi, ki je socialno ranljiva. Avtorici Kobolt in Rapuš Pavel (2004) sta zapisali, da se socialna ranljivost kaže kot nasledek neugodnega vpliva družbenih, socialnih in individualnih dejavnikov, to pa se kaže lahko predvsem v nižji izobrazbeni ravni in nižjim socialnem statusu z materialno stisko ter pomanjkanje socialno-

odnosnih mrež. Avtorici sta zapisali, da so pri individualnih značilnostih ključne predvsem disharmonične sposobnosti in disfunkcije na kognitivnem, emocionalnem in vedenjskem področju. Ranljive skupine težko dosegajo neke pričakovane storilnostne in socialne zahteve, ne izpolnjujejo normativnih družbenih pričakovanj in brez individualno primernih podpornih mehanizmov se njihova ranljivost zato kaže v negativni, neuspešnosti, obrobni in odklonski. Podporni dejavniki (materialni, socialni, izobraževalni, vzgojni) se kažejo kot obet uspešnejše realizacije biografij ranljivih skupin v družbi tveganj in varljivih izbir.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Povratništvo

2.1.1 Teorije o posameznikovem kriminalnem vedenju

Vsa človeška dejanja so posledica osebnega zaznavanja okolja. Moralna prepričanja in navade so pomembne lastnosti posameznika, ki vplivajo na posameznikovo reakcijo in lahko vodijo do izvršitve kaznivih dejanj. Na kriminalno vedenje pa lahko gledamo kot izvršitev kakršnegakoli dejanja, ki ni v skladu z zakonom. V nadaljevanju so predstavljene različne teorije o posameznikovem kriminalnem vedenju.

Avtor Kanduč (1999) je opredelil kar nekaj oblik problematičnega vedenja, ki so lahko zasevke kriminalnega vedenja. To so na primer osebnostne strukture, organske pomanjkljivosti (npr. bolezni ali poškodbe možganov), genetske bolezni, nizka inteligenca, hormonsko neravnovesje, moralne norosti, čustvene nezrelosti, nevroze, hiperkinetična motnja, psihoze, upočasnjenega možganskega valovanja, alkoholizem, anomalije, naučena odzivanja na dražljaje iz okolja, frustracije, subkulture vrednote, mišljenjske vzorce, samopodobe itd.

»Kriminallec želi kompenzirati manjvrednostni občutek ali se znebiti prehudih (večinoma nezavednih) občutij krivde, izživeti hoče kljubovalne težnje do matere (ali očeta), z brezskrbnim življenjem v zaporu hoče zadovoljiti potrebo po odvisnosti. Njegov nadjaz (ponotranjena družbena morala) je nerazvit. Njegov ego je sicer zdrav, vendar prestopniški (usmerjen je v protidružbene cilje). Prestopnik je (za)ostal v moralnem (kognitivnem) razvoju. Njegov značaj je antisocialen. V zgodnjem otroštvu je bil prikrajšan za materino ljubezen. Prestopnik ima psihopatsko (ali sociopatsko) osebnostno strukturo. Na njegovo vedenje vpliva katera od duševnih bolezni. Kriminallec je slaboumen (njegova inteligenca je nizka). Kriminallec razmišlja drugače kakor konformni ljudje. Njegova stališča so naklonjena kršenju kazensko-pravnih norm. Prestopnik je frustriran (zaradi naravnih, socialnih ali psihičnih ovir ne more zadovoljevati svojih želja/potreb), njegova toleranca (psihološki pritisk, ki ga še lahko prenaša) je nizka (ali vsaj začasno oslABLJENA), poleg tega pa se v tovrstnem stanju naučil sprostiti agresijo zoper druge osebe. Prestopnik je neprilagojen (ali pa je nemara odtujen). Njegov organizem je inferioren (na primer zaradi možganskih poškodb ali nevroloških defektov). Njegove žleze izločajo preveč ali premalo hormonov. V njegovi krvi je premalo sladkorja (hipoglikemija).« (Kanduč, 1999, str. 17).

Zgoraj je opisana teorija avtorja Kanduča o kriminalnem, odklonskem vedenju. Teorije o posameznikovem prestopniškem vedenju so razdelili na več kategorij, in sicer biološke (nanašale so se na telesne napake oziroma fizične nepravilnosti), psihološke in sociološke.

Psihološke teorije se osredotočajo na razumevanje razlogov za izvrševanje kaznivih dejanj, pri tem pa se sprašujejo, zakaj posameznik izvršuje kazniva dejanja, kateri dejavniki so vplivali na takšno vedenje in zakaj posameznik tako vedenje ohranja. Pri tej teoriji pridejo v ospredje različni psihološki dejavniki, kot so osebnostne lastnosti, osebnostna struktura, sposobnosti posameznika, družinsko okolje, vrstniki, socializacija, moralni razvoj idr.), pri vsem tem pa je sam vzrok kriminalnega vedenja tisto, kar odstopa od »normalnega« (Mrhar Prelič, 2020).

Sociološke teorije se osredotočajo na razumevanje vzrokov, ki izhajajo iz družbenega okolja. Vzroke za kriminaliteto pripisujejo različnim dejavnikom, kot so revščina, neprimerni bivanjski pogoji, neustrezna socializacija, izobrazba, družina ter starševstvo, vpliv vrstnikov idr. *»Človek ima svoje potrebe kot član družbe, ki posameznike povezuje, usmerja njihovo delovanje. V imenu skupnih interesov pa se mora vesti konformno in se odreči sebičnim težnjam. Odklonsko vedenje je posledica neuspešne socializacije, človekove potrebe pa lahko omeji zunanja avtoriteta, tj. družba in njena politična organizacija, ampak samo v primeru, ko jo dojame kot pravično in legitimno. Zločin je tako dejanje, ki ima značilno družbeno reakcijo, tj. kazen.«* (Mrhar Prelič, 2020, str. 6).

Avtor Kanduč (1999) je zapisal, da so kriminologi skušali poiskati splošno razlago, ki bi pojasnila oblike kriminalnega vedenja, in sicer:

- nekateri so skušali povezati več delnih teorij v eno celoto (del bioloških teorij, del socioloških ter del psiholoških teorij);
- drugi so iskali vzroke v posamezniku, drugi iskali v ožjem ali širšem krogu posameznika;
- starejši avtorji so iskali spiritualistične teorije, ki pravijo, da je nekoga demon oziroma duh obsedel;
- spet drugi kriminologi so zagovarjali naturalistične teorije, ki so se osredotočale na to, da je kaznivo dejanje posledica storilčeve svobodne volje.

Teorije o posameznikovem kriminalnem vedenju segajo že davno v preteklost. Različne teorije so zagovarjale drugačen vidik pojava deviantnosti posameznika. Pri preprečevanju povratništva je smiselno raziskovati vzroke kriminalnega vedenja, da se ga lahko usmeri na vedenje, ki je v skladu z zakoni in družbeno sprejemljivo.

2.1.2 Definicija povratništva

Kaj torej sploh je povratništvo? Če želimo razpravljati o socialnopedagoških pristopih zmanjševanja povratništva, moramo najprej natančno vedeti, kaj je povratništvo. Že Kobal se v svojem članku *Sodobni pogledi na povratništvo* (1960) sprašuje, kako bi definirali povratništvo. Lahko ga definiramo na več načinov; kot ponovni padec v roke organov kazenskega pregona ali pa kot ponovno kaznivo dejanje, ki ga odkrijejo ali ne, toda odgovarja kaznivo dejanje po zakonu, ali pa kot večkratne kršitve splošnih pravil, tudi če dejanja niso kazniva po zakonu. (prav tam).

Kazensko pravo definira povratništvo takrat, kadar je oseba v preteklosti že storila kaznivo dejanje in je ponovno obsojena za kaznivo dejanje. Avtorji Bavcon, Šelih, Korošec, Ambrož in Filipčič (2013) pa so povratništvo opredelili kot poseben kriminološki in kazenskopravni problem. Prav tako so zapisali, da povratniki sestavljajo posebno skupino ljudi, ki ima svoj življenjski stil, svoje osebnostne značilnosti, svoj način vedenja ter reagiranja. Pomanjkljivosti imajo predvsem na družbeni ravni, saj so bolj toge in neprilagodljive osebe (prav tam).

Singer je že leta 1996 ločil tri različne definicije povratništva:

- Penološka definicija, ki pravi, da je povratnik tisti, ki je storil kaznivo dejanje in prestaja kazen odvzema prostosti in je tako kazen že vsaj enkrat prestajal (Singer, 1996). Avtor Tadič (2012) pa je definicijo povratništva opredelil kot ponoven prihod v kazenski zavod, torej je storilec kaznivega dejanja prestajal kazen že enkrat prej v kazenskem zavodu.
- Kazenskopravna definicija navaja, da povratništvo temelji na eni ali več pravnomočnih sodnih odločbah pred kaznivim dejanjem, ki je predmet sodne razprave. Upoštevajo se vrsta in število predhodnih kazni, časovna dolžina med dvema sodnima obravnavama ter spol in starost storilca kaznivega dejanja (Singer, 1996).
- Pod kriminološko definicijo povratništva spadajo vsi obsojeni izvrševalci kaznivih dejanj, ne glede na to, ali so organi pregona ta dejanja odkrili ali ne (prav tam).

Avtor Brinc (1991) je kar nekaj svojih člankov namenil razumevanju in raziskovanju povratništva. V enem od njih navaja, da je povratništvo neizčrpno področje raziskovanja in da ga je potrebno raziskovati. S tem pa ne mislimo »rešiti« problem povratništva, ampak bolje razumeti in ga ustrezno obravnavati v kazenskem pravu in med izvrševanjem zaporne kazni (prav tam).

Različni avtorji so predstavili različne definicije povratništva. Ugotovili smo, da je vsem skupno to, da je povratništvo izvršitev enega ali več kaznivih dejanj. Definicije se razlikujejo glede na to, kaj pojem povratništva vključuje: obsodbe kaznivih dejanj, ponoven odvzem prostosti ali dejstvo, če je kaznivo dejanje odkrito ali ne. Glede na to bomo pojem povratništva razumeli na naslednji način: povratništvo je ponovni odvzem prostosti zaradi ponovnega kaznivega dejanja. S tem pojmom se torej označi osebo, ki je v preteklosti že prestajala kazen v kazenskem zavodu in ponovno prestaja kazen v enem izmed kazenskih zavodov.

2.1.3 Oblike (klasifikacija) povratništva

Kazenskopravna teorija (2013) deli povratništvo na 2 vrsti.

Prvo vrsto povratništva opredeljujemo glede na vrsto kaznivega dejanja, in sicer imamo splošno ali specialno povratništvo. Splošno povratništvo v primerih, kadar je storilec ponovil ali ponavljal kazniva dejanja, ki so različna, navadno pa so različni tudi nagibi in motivi storilca. Ta vrsta povratništva je najbolj splošna in najširša. Značilnost splošnega povratka je bolj objektivnega značaja, storilec kaznivega dejanja je v preteklosti torej že bil obsojen kaznivega dejanja. Posebno ali specialno povratništvo pomeni ponovitev istovrstnega kaznivega dejanja. Povratnik torej ponavlja kazniva dejanja iste vrste. Storilec ima praviloma enake motive in nagibe pri izvrševanju kaznivega dejanja. Pri tej vrsti povratništva gre predvsem za subjektivna merila, saj se nanašajo na storilčevo osebnost (Bavcon idr., 2013).

Drugo vrsto povratništva pa delimo glede na pogostost kaznivega dejanja, in sicer na enkratno in večkratno povratništvo. O enkratnem povratništvu govorimo takrat, kadar gre za storilca, ki je bil pred storitvijo kaznivega dejanja, za katero mu je sojeno, obsojen samo enkrat. Takšno povratništvo je med zgoraj navedenimi vrstami najmanj nevarno, lahko pa pomeni tudi začetek prestopniške kariere storilca. O večkratnem povratništvu pa govorimo v primerih, ko je bil storilec obsojen za več kaznivih dejanj določene vrste in teže. Ta kazniva dejanja so lahko različna, lahko pa so tudi iste vrste. Po navadi gre za ponavljanje iste vrste kaznivih dejanj, zato jih uvrščamo tudi kot specialne povratnike. Večkratno povratništvo sodi v najtežjo obliko stopnje povratništva, katere resocializacijo je težje doseči (prav tam).

Meško (1997) predstavlja Milosavljevićevo teorijo o klasifikaciji povratništva, ki pa jo razdeli v štiri skupine.

Profesionalni kriminalci

Sem sodijo večkrat obsojeni povratniki, ki imajo veliko število izvršenih kaznivih dejanj. Njihova prioriteta so kriminalna dejanja; lahko bi rekli, da je to njihov poklic. Sem lahko uvrščamo vlomilce, žeparje, goljufe, ponarejevalce in osebe, ki igrajo igre na srečo za večji denar, ter prekupčevalce (Meško, 1997).

Polprofesionalni kriminalci

Tudi sem sodijo večkratni povratniki, ki pa so bili obsojeni za krajše zaporne kazni. Nagnjeni so k podobnim kaznivim dejanjem, vendar niso specializirani. Sem lahko štejemo tatove, ki so obtoženi manjših krajev, preprodajalce in prodajalce ukradenih stvari, uradniške kriminalce (to so lahko ponarejevalci ali pa osebe, ki zlorablajo družbeni položaj s podkupovanjem in izsiljevanjem, da lahko pridobijo materialno korist) (prav tam).

Situacijski povratniki

Med te povratnike uvrščamo osebe, ki so bile manjkrat obravnavane za različna kazniva dejanja. Njihova kriminalna dejanja so lahko posledica nekih materialnih in osebnostnih kriz ali pa je vzrok bolj psihološke narave. Avtor je pod to skupino navedel alkoholike, nevrotike in psihopatske osebnosti. Dodal je še situacijske tatove, prometne prestopnike, agresivne tipe ljudi in seksualne prestopnike (Meško, 1997).

Ostali povratniki

Kot zadnjo skupino je Meško (1997) po Milosavljevičevi teoriji navedel bolj heterogeno skupino, saj vsebuje vse druge oblike, ki niso podobne predhodnim skupinam povratnikov. Sem bi na primer spadali politični povratniki.

2.1.4 Kriminogeni dejavniki povratništva

Na povratništvo lahko vplivajo različni dejavniki, za katere je dobro, da jih socialni pedagog pri obravnavi pozna. Po Brincu (Meško, 1997) poznamo več dejavnikov, ki vplivajo na povratništvo:

1. Ti so lahko psihološke narave, kot je na primer nesposobnost za uspeh v družbi, nizko samovrednotenje, emocionalna nestabilnost, izključenost iz družbe ipd.
2. Lahko gre za nezadovoljene emocionalne potrebe.
3. Pojav neurejenih medosebnih odnosov v primeru, ko obsojenec zapusti zapor in nima občutka socialne pripadnosti, varnosti, pripadnost pa lahko doživlja samo v kriminalni subkulturi.
4. Socialni in ekonomski dejavniki, na podlagi katerih predvsem odpuščeni obsojenci nimajo izkušenj z življenjskimi uspehi, nimajo pričakovanj, da imajo lahko po odpustu boljše življenje.

5. Avtor doda vzgojne dejavnike, pri katerih je učinek nasproten tistemu, ki naj bi ga zapor imel, saj se lahko zapornik zapre vase, se ne spremeni in kar je najbolj zastrašujoče: lahko povzroči prihodnje kriminalno vedenje oziroma ga okrepi.
6. Kot zadnje pa je dodal kriminalno socializacijo v zaporu, saj lahko obsojenca podpirajo samo deviantne skupine (Meško, 1997).

Kobal je zapisal, da se tista oseba, ki stori kaznivo dejanje iz neke potrebe, ne razlikuje veliko od običajnega človeka. Cilji, ki privedejo povratnika do kaznivega dejanja, so navadno enaki ciljem običajnega človeka, na primer imeti dovolj denarja, živeti udobno in brezskrbno življenje, pridobiti neko veljavo med ljudmi ipd. Kobal je zapisal tudi, da je odstotek oseb s kaznivimi dejanji motiviranih storilcev visok, kar pomeni, da imajo neko motivacijo za izvršbo kaznivega dejanja in določene osebnostne značilnosti, s katerimi je oseba zmožna kazniva dejanja ponavljati. Osebnostne značilnosti lahko izvirajo iz preteklosti, kar pomeni, da se je oseba, ki kazniva dejanja ponavlja, s kriminalom srečevala že v otroštvu (Kobal, 1960).

Povratnika lahko ustvari tudi zapor. V zaporu se obsojenci srečujejo z ostalimi obsojenimi osebami (veliko je povratnikov), ki jim lahko dajejo slab zgled. Obsojenci lahko vzbujajo občutek, da so kazniva dejanja vendarle koristna in tako neki osebi ustvarijo občutek o dobri kriminalni poti (Kobal, 1960).

Pri preučevanju individualnih psiholoških vidikov storilčevega kriminalnega vedenja je bistveno ugotoviti motivacijo, ki je povod za to vedenje. Ključnega pomena je torej ugotoviti, zakaj obsojenci kazniva dejanja sploh storijo. Zvonarevič v članku Meška (1993) piše o tem, zakaj večina ljudi ne izvrši kaznivih dejanj. Omenja, da ti ljudje nimajo grešnih želja, nimajo priložnosti, nimajo znanj ali spretnosti, niti energije ali vztrajnosti, čustvene nestabilnosti, imajo sistem moralnih norm in se bojijo sankcij ter kazni.

Leta 2004 je bilo v ameriški reviji *Second Chance* zapisano, da je študija Ministrstva za Pravosodje iz leta 2002 pokazala, da 67 % izpuščenih zapornikov zagreši nov zločin v roku treh let po izpustu. Raziskava je tudi pokazala, da se krivdo za nesprejemljivo visoko stopnjo povratništva lahko pripiše minimalni pripravi zapornika na izpust in slabi pomoči ob povratku v družbo oziroma skupnost. (Second chance, 2004). Raziskava je nakazala na štiri področja, ki vplivajo na povratništvo:

- Zloraba substanc: učinkovita obravnava odvisnosti od substanc je pomembna, saj je četrtnina prestopkov povezana z drogami. Več kot 70 % povratnikov v zaporu ima težave z zlorabo drog ali alkohola.

- Stanovanjska problematika: zakonodaja onemogoča uporabo javnih stanovanj obsojencem zaradi prestopkov v zvezi z drogami in grozi z izselitvijo svojcem pogojno izpuščenih, ki uporabljajo javna stanovanja. Pri preprečevanju povratništva je pomembna vzpostavitev prehodnih namestitvev, ki poleg stanovanja nudijo tudi nadzor in podporo izpuščenim iz zapora.
- Družinska problematika: naraščajoče število zapornic pomeni, da so otroci zaprtih žensk odtujeni od skrbnic, destabilizirane družine pa za otroke pomenijo tveganje, da bodo sčasoma tudi sami pristali v zaporu (prav tam). Bracey je zapisal, da imajo otroci obsojencev težavno življenje že pred samim zaprtjem starša (starš, obsojenec je v večini primerov slabše izobražen in ima slabše ekonomsko stanje), odvzem prostosti starša pa celotno stanje samo še poslabša (Bracey, 2006).
- Poklicna problematika: 60 % bivših zapornikov ostane brez zaposlitve še eno leto po izpustu iz zapora zaradi odpora delodajalcev pred zaposlovanjem bivših zapornikov in nizke stopnje pismenosti. Posledično imajo neurejeno tudi zdravstveno zavarovanje in so prikrajšani za možnost zaposlitve (Second chance, 2004).

Avtorja Andrews in Bonta (2010) sta dejavnike tveganja pri kriminalnem vedenju razvrstila v 8 skupin (Central Eight Factors Based on the RAF MH):

- Kriminalna zgodovina: obsodbe, obtožbe, kršitve, uporaba orožja ali resne grožnje, prestajanje zaporne kazni, stopnjevanje pogostosti in resnosti kaznivih dejanj in kršitve pogojne kazni. Že v zgodnjem obdobju človeka lahko najdemo nekatera vedenja, značilnosti, okoliščine, ki osebe pripeljejo do kriminalitete.
- Antisocialno vedenje: sem lahko štejemo neko duševno stanje. Lahko je človek agresiven, impulziven, čustveno odsoten, ima nihanja razpoloženja, razdražljivost itd. Gre za neko vedenje, ki ga je potrebno ozdraviti.
- Prokriminalna stališča: antisocialna spoznanja, družbenopolitična, verska, kulturna in osebna prepričanja ter stališča, ki so po navadi nagnjena h kriminaliteti.
- Antisocialni vrstniki: druženje s posamezniki, ki imajo kazensko evidenco ali pa so bili vpleteni v kaznivo dejanje. Izolacija od prosocialnih vrstnikov in povečanje vpliva slabega vedenja.
- Družina: nestabilnost/konflikti v odnosih s partnerjem, straši/skrbniki in drugimi družinskimi člani.
- Poklic: težave z uspešnostjo in zanimanje/vključenostjo v izobraževanje in zaposlovanje. Obsojenci po prestani kazni težje najdejo zaposlitev, kar posledično

vodi v brezposelnost in pomanjkanje dohodkov, to jih spodbudi, da si jih pridobijo preko ilegalnih načinov.

- Način preživljanja prostega časa: pomanjkanje vključenosti v prosocialne prostočasne dejavnosti.
- Odvisnost: veliko kriminalitete predstavljajo zloraba in odvisnosti od drog in alkohola (Andrews in Bonta, 2010).

2.1.5 Preprečevanje povratništva

Avtorji imajo različne poglede na preprečevanje povratništva. Brinc (1991) in Kobal (1960) sta bila mnenja, da zapor ne bo pripomogel k zmanjševanju povratništva, če bo režim prestrog ali pa premalo strog. Brinc (1991) je prav tako zapisal, da kazenski zavodi ne pripomorejo k preprečevanju kriminalitete in povratništva. Meni, da mora zapor skušati reševati obsojenčeve probleme, ki so lahko vzrok kriminalitete. Kobal (1960) pa meni, da je najbolj pomembno v zaporu, da obsojenca skušajo voditi, da mu pomagajo pri reševanju problemov osebnosti in okolja ter reševanju slabih navad. Kaiser (2010) in Bracey (2006) menita, da izobraževalni programi pozitivno vplivajo na zmanjševanje povratništva. Kaiser omenja tudi korekcijsko vzgojo, ki ima veliko pozitivnih učinkov na zmanjševanje ponovne kriminalitete. Newbold (2008) pa je zapisal, da je pomembno, da obsojenec sprejme odgovornost za svoja dejanja, da delavci kazenskega zavoda skušajo premagati slabe vedenjske navade in da mu zavod nudi več dejavnosti, ki pripomorejo k prevzgoji. Bavcon (2013) in ameriška avtorja Wheeler in Patterson (2008) so mnenja, da je pri preprečevanju povratništva najbolje privzgojiti delovne navade in usmeriti v poklicne programe. Brinc (1991) navaja, da niti strog niti human način izvrševanja zaporne kazni ne prispevata k zmanjševanju povratništva. Predvideval je, da povratek sploh ni odvisen od tega, kar se dogaja v zaporniškem življenju, temveč je lahko odvisen od drugih dejavnikov (Brinc, 1991). Avtorji v ameriškem članku *Prisoner reentry* so ugotovili, da poklicno usposabljanje in delovni programi z izpustom učinkujejo na zmanjšanje povratništva in izboljšujejo za delo potrebne veščine. Izobraževalni programi so sicer vplivali na izobraževalne dosežke, a niso zmanjšali povratništva. Programi s prehodnimi domovi so omejili resno kriminalno vedenje, programi pred izpustom pa so zmanjšali povratništvo (Wheeler in Patterson, 2008). Kobal je, podobno kot Brinc, v svojem članku zapisal, da odklanjajo kazen v poostreni obliki, vendar po drugi strani kazen ne sme zagovarjati kaznivega dejanja v smislu pomilovanja in usmiljenja. Kobal je odkril tretjo možnost, ki bi pokazala pozitivni učinek, in sicer vodenje človeka. Vodenje človeka v smislu premagovanja ovir v osebnosti in v okolju, tudi pri spremembah navad, ki izvirajo iz osebnostnih motenj. Kobal je zapisal, da dolgotrajna in stroga kazen povratnikov ne poboljša, krajše in bolj sproščene kazni pa

naredijo pozitiven učinek, saj se veliko povratnikov nikoli več ne vrne v zapor. Kobal je prav tako zapisal, da je povratništvo ena izmed najresnejših težav družbenega sožitja in odnosov med ljudmi in da povratništvo z običajnimi družbenimi ukrepi v obliki preprečevanja, nagrajevanja in kaznovanja ni mogoče celotno obvladovati (Kobal, 1960).

Brinc (1991) se v članku sprašuje, če je potem sploh mogoče napovedati povratništvo, čas povratka oziroma vrsto in težo kriminalnega dejanja. Doda, da iz vedenja obsojenca v zaporu ni mogoče napovedati njegovega bodočega vedenja zunaj zapora. Veliko obsojencev se med prestajanjem kazni vede kulturno in izpolnjuje svoje obveznosti, ki jih imajo kot obsojenci, po odpustu pa so nesposobni za samostojno življenje in se zato kmalu vrnejo nazaj v zapor (prav tam). Na podlagi tega lahko torej sklepamo, da bi se morali obsojenci dalj časa pripravljati na odpust in da ob ponovni prostost skušajo živeti življenje z normalnimi življenjskimi normami in s tem ne kršijo zakonov. Brinc je v članku spoznal, da je bolje, če je v zaporih zaprto manjše število obsojencev, ki veljajo za bolj nevarne. Vedeti moramo, kaj želimo doseči s tem, ko obsojenca damo v zapor, saj kazenski zavodi ne morejo preprečiti kriminalitete in povratništva. Brinc doda, da lahko zapor največ pripomore k temu, da obsojencem olajša prestajanje kazni in skrbi za urejene življenjske razmere. Kar je najbolj pomembno, je to, da poskuša reševati njihove težave, ki so posledica zaporne kazni. Prav tako meni, da bi morali kazenski zavodi več pozornosti posvečati kriminalni preteklosti obsojenca. Treba je ugotoviti tudi vpliv kazenskih sankcij in izvršbe zaporne kazni na kriminalno kariero. S preučevanjem zaporedja izvršbe istovrstnih in drugovrstnih kaznivih dejanj bi rezultati pripomogli k preventivnemu nadzoru potencialnih povratnikov (Brinc, 1991). V članku sta navedeni tudi dve možnosti zmanjševanja kriminalitete. Prva je zmanjšanje pripravljenosti prebivalcev kadarkoli storiti kaznivo dejanje. S tem je mišljena zmanjšana udeležba prebivalstva v kriminaliteti. Druga možnost pa je, da zmanjšajo pogostost kaznivih dejanj pri prestopnikih oziroma gre za zmanjšanje individualne frekvence kaznivih dejanj. Brinc je zapisal, da bodočih povratnikov ni mogoče napovedati, saj ni znanih dejavnikov, ki napovedujejo kriminalno kariero, zato jih tudi ni mogoče prepoznati (prav tam). Nasprotno Brincu pa stoji študija v zveznih državah Maryland, Minnesota in Ohio, ki je pokazala, da udeležba v izobraževalnih programih v zaporu zmanjša recidivizem za 29 % (Bracey, 2006). Brinc je bil mnenja, da ni mogoče preprečiti človekovega negativnega dejanja, s tem pa tudi, da je preučevanje vzrokov povratništva brez praktične koristi (Brinc, 1991).

Med pomembnimi ukrepi, ki so po ugotovitvah nekaterih raziskovalcev stroškovno racionalni, je tudi korektivna vzgoja in izobraževanje, saj je ugotovljena močna povezava med pomanjkanjem vzgoje in izobraževanja, kriminaliteto in odvzemom prostosti. Prav

tako je pomembno, da se prepreči prenos kriminalnega udejstvovanja iz ene generacije v drugo, da se izboljša vzgoja in izobraževanje staršev – zapornikov pred izpustom iz zapora, da s tem postanejo bolj odgovorni starši/odrasli.

Korekcijska vzgoja in izobraževanje ima pozitiven učinek zaradi sledečih razlogov:

- normalizacija zaprtih;
- povečana varnost v zaporu;
- zmanjšanje stopnje recidivizma;
- spodbujanje prosocialne norme;
- izničenje učinka dejavnikov za pojav kriminalitete (Kaiser, 2010).

Prav tako je v članku *Correcitaonal education, because it works* (2006) zapisano, da je izobraževanje v zaporu ključno za prekinitev medgeneracijskega izvajanja kaznivih dejanj. Mnoge študije poudarjajo zmotnost ekonomske omejevanja prevzgoje v časih vladnega varčevanja. Avtor doda, da je zmanjševanje primerov ponovitve kaznivih dejanj stroškovno učinkovit pristop. 1 milijon dolarjev, vložen v prevzgojo/izobraževanje v zaporu prepreči 600 kaznivih dejanj, medtem ko 1 milijon dolarjev, vložen v zaporne kazni prepreči 350 kaznivih dejanj (Kaiser, 2010). Zgolj izobraževanje ni dovolj, da se povratništvo zmanjša, je pa pomembno pri izboljšanju možnosti za uspešen prehod nazaj v družbo na podlagi zaposlitve, saj pripomore k hitrejšemu iskanju zaposlitve. Vsako korektivno vzgojo in izobraževanje morajo izpeljati pravilno (prav tam).

Članek iz Nove Zelandije, avtorja Newbold (2008), opisuje sistem HE ARA HOU. Osnovna ideja tega sistema je, da je zapor avtoritarno okolje, v katerem napetost med osebjem in zaporniki onemogoča rehabilitacijo. Potrebna je sprememba filozofije zaporov – sodelovanje, spoštovanje in harmonija morajo zamenjati nasprotovanje, sprtost in apatijo. Zmanjšanje avtoritarnosti, vključevanje zapornikov v prostočasne dejavnosti, več svoboščin ter bolj osebni pristop pri svetovanju in prevzgoji zapornikov. Že ob začetku izvajanja programa HE ARA HOU pa so raziskovalci prišli do sklepa, da je lahko škodljivo, če sta svetovanje in obravnava dodeljeni neprimerno. Tudi v tem primeru so do neke mere zagovarjali individualni pristop – in sicer, da je vsaka obravnava in svetovanje načrtovano v skladu s potrebami posameznikov in izvajano s strani kvalificiranih delavcev. V času po prekinitvi programa HE ARA HOU so bili strokovnjaki zavezani k psihoterapevtskemu pristopu (če je možno prepoznati vzroke za kriminalno vedenje, jih je možno tudi odpraviti in posledično spremeniti vedenje). Opisuje tudi sistem IOM (Integrated Offender Management), ki predstavlja kombiniranje sredstev policije, prava in socialnih organizacij ter predvideva izdelavo strategije za vsakega zapornika v skladu z njegovimi potrebami

(vključno z izdelavo računalniške baze, ki to podpira) ter posebne podpore za ponovno vključitev zapornika v družbo po izpustu. V programu IOM so na razpolago različni programi izobraževanja in prevzgoje, ki stremijo k pripravi zapornika na ponovno vključitev v družbo:

- preprečevanje nasilja,
- logično odločanje,
- preprečevanje zlorabe substanc,
- preprečevanje vožnje pod vplivom alkohola,
- osnovna izobrazba,
- posebni ciljni programi za mlajše kršitelje in Maore (Newbold, 2008).

Program IOM je problematičen za nemotivirane zapornike in zapornike s krajšimi obsodbami. Program je težaven tudi zaradi kompleksnosti (vnos podatkov v sistem IOMS, reinterpretacija podatkov za potrebe kriminologije, potreba po visoko usposobljenih in tovrstno delo z zaporniki motiviranih, kar pa uradniki v novozelandskih zaporih niso bili). Glede na vse, med drugim tudi finančne vložke in na dejstvo, da je v petih letih po implementaciji programa zaporniška populacija na Novi Zelandiji poskočila za 40 %, se program IOM smatra za neuspešnega. Kmalu po prekinitvi programa se je zaporniški sistem v Novi Zelandiji začel premikati v smer strožje korektivne vzgoje in izobraževanja, torej glavni cilj je sprejeti odgovornost za svoja dejanja ter izboljšati vedenjske probleme in se lotiti pomenljivih dejavnosti, ki so v spodbudo rehabilitaciji (Newbold, 2008).

Cilje je, da bi obsojenci živeli v skladu z družbenimi in pravnimi normami. Posvečali so veliko pozornosti preventivnemu delovanju preprečevanja povratništva. V nekaterih sistemih, zlasti v ZDA, želijo preprečiti povratništvo tako, da jim zaradi varnosti ljudi sodišča izrekajo zelo visoke kazni. Povratništvo je dejanje, ki pomeni, da sodišče poostri kazen, sodišče torej odmeri storilcu povratništva kazen nad zgornjo mejo. Nad povratniki pa so izvajali tudi posebne varnostne ukrepe; želeli so jim predvsem privzgojiti delovne navade (Bavcon idr., 2013). Brinc je zapisal, da je treba izoblikovati novo kategorizacijo zavodov in klasifikacijo obsojencev po strokovnih merilih, da bo še večji delež obsojencev prestajal kazen v bolj odprtih režimih brez nevarnosti v družbi (Brinc, 1991). Konkretni ukrepi zakona v ameriškem sistemu med drugim predvidevajo vzpostavitev nacionalnega centra za povratništvo, ki ponuja podporo in izobraževanje, osredotočeno na povratništvo, omogoča izmenjavo in prenos informacij med ponudniki tovrstnih storitev in organizacijami v skupnostih. Poleg tega odreja sredstva zveznim državam – za podporo in nadzor storilcev. Odrejal bi tudi sredstva za družinske podporne centre za starše in otroke – tak korak bi pomagal otrokom zaprtih in pri obnavljanju družinskih vezi pred in po izpustu.

»Zakon druge možnosti« nudi priložnosti ureditve nesprejemljive situacije in bi moral prejeti popolno podporo. Članek doda, da če zaporniki ne bodo prejeli pomoči, se bodo lahko spet znašli za rešetkami po njihovem odpustu (Second chance, 2004).

Raziskave omenjene v članku *Zatvor kao izbor – paradoksalna istina* pokazale (2006), da je tretma, ki je usmerjen na spremembe vedenja, iskanje novih, učinkovitih načinov reševanja problema, bolj učinkovit od tretmaja, ki na to ni usmerjen. Prav tako ti tretmaji zmanjšujejo povratništvo za 20 % (Maloić in Jandrić, 2006).

Predpostavke učinkovitega zapora, ki bi lahko zmanjšal povratništvo v zaporih:

- obsojenci se čutijo vredni, z njimi se postopa humano in pravično ter zapor jim nudi ustrezen in učinkovit tretma;
- zaposleni v zaporu morajo biti optimistični, konstruktivno usmerjeni, se čutiti uspešni in sposobni ter ceniti svoj poklic;
- vodstvo zavoda ima učinkovite in ustrezne pristope uspešnega vodenja;
- dobri in profesionalni odnosi med zaposlenimi – pozitivno, stimulatивно ozračje;
- strokovni delavci delajo na tem, da se vseživljenjsko učijo, so do svojega dela samokritični in sodelujejo z ostalimi strokovnimi delavci, da lahko na najbolj učinkovit način ustrezno vodijo tretma (Maloić in Jandrić, 2006).

Poleg kaznovanja je pri povratnikih pomembnih še veliko pozitivnih ukrepov. Ukrepi bi se tako lahko imenovali tretma za povratnike. Tretma mora poseči v osebnost in razreševati ovire v okolju, v katerem živi povratnik. Pedagogi bodo s svojimi sredstvi in znanjem podprli namen tretmaja, in sicer da bodo z zvestimi, usmerjenimi načini prekinili kriminalno aktivnost. Vsakega povratnika, zlasti večkratnega, morajo pedagogi in drugi strokovni delavci podrobno spoznati, da lahko določijo tretma, ki ustreza temu povratniku. Kobal je zapisal različne postopke za povratnike.

- Profesionalna stabilizacija: usmerjenost v poklicno usposobljenost.
- Skupinsko delo: pomembno je sožitje posameznika z ljudmi v skupini, zato je dobro, da povratniki delajo tudi na skupinskem nivoju.
- Individualna terapija: v ospredju so bolj »težavni« povratniki. Splošni tretma zanje ni dovolj, vključena naj bi bila tudi psihiater in psiholog.
- Postpenalno varstvo: kljub načrtni prevzgoji povratnika, ki je dosegla pozitivne dosežke, je ta pozitiven dosežek lahko prešibek, zato je potrebna organizirana skrb za obsojenca po odpustu iz zapora.

- Druge dejavnosti: povratnike bi morali vključevati v dejavnosti, ki bi zmanjševale njihove napetosti in bogatile njihove osebnosti (Kobal, 1960).

Pri uspešnem preprečevanju povratništva pomembno vlogo odigra socialni pedagog. Obsojenci so med prestajanjem kazni deležni pomoči, vodenja in urejanja pri načrtovanju socialnega vključevanja po odpustu po osebem načrtu (vključujejo se v individualne, skupinske in skupnostne programe, ki se izvajajo v zavodu in izven njega ter v življenjskem okolju). Poleg delavcev zavoda z obsojenci sodelujejo tudi centri za socialno delo, zavodi za zaposlovanje, nastanitvene organizacije ter javni zavodi s področja zdravstva in izobraževanja, razen če obsojenec to odkloni. Pomoč obsojencu pa lahko nudijo tudi društva, dobrodelnice organizacije in druge organizacije civilne družbe (Priročnik za obsojene osebe, 2013). Pri preprečevanju povratništva je pomembna kvalitetna obravnava obsojenca, da lahko strokovni delavci z njim uspešno delajo in na koncu dosegajo rezultate. Avtorica Razpotnik (2006) je zapisala, da če postavljamo neko diagnozo obravnave posameznika, je pomembno, da stremimo k čim širši perspektivi, zato je prispevek socialnega pedagoga pri predstavljanju celotne slike posameznika vselej sestavni del meddisciplinarne celote. V strokovni skupini zato vsak strokovnjak na svojem področju s svojim osebnim videnjem namreč prispeva k mozaiku, ki tako postaja vse popolnejši in uspešnejši.

2.2 Delovanje socialnega pedagoga v zaporu

2.2.1 Zakaj s socialnopedagoškimi pristopi pri povratnikih

»Socialna pedagogika poskuša omiliti težave tam, kjer se za prizadete izoblikujejo in kažejo; v kompleksnosti danega vsakdana. Socialna pedagogika vidi in sprejema lastne izkušnje, interpretacije, strategije reševanja in področja prizadetih.« (Tiersch, 1986, str. 45)

Socialna pedagogika se ukvarja s skupino posameznikov, ki predstavljajo posebno ogroženo skupino, marginalizirano, stigmatizirano, torej tako, ki so ji dostopi do družbenih virov iz različnih razlogov oteženi. Zato socialna pedagogika take skupine posameznikov zapazi, skuša razumeti ter jim pomaga. Socialna pedagogika deluje na način, ki bi tem posameznikom olajšala pristope do družbene moči in drugih, za življenje v družbi pomembnih virov (Razpotnik, 2006).

Avtorica Zorc-Maver (2006) je zapisala, da se socialna pedagogika izraža v svetovanju, spremljanju, podpori, v sodelovanju in opazovanju ter v sistemsko-ekološkem pogledu na probleme uporabnika. Zato delo socialnega pedagoga zajema razumevanje problema, iskanje rešitev ter iskanje razpoložljivih osebnih in socialnih virov vse do

kompetenc posameznika in njegove socialne mreže. Socialni pedagogi iščejo rešitev skupaj z uporabnikom, zato se socialni pedagogi v odnosih izpostavijo, razumejo dane interakcije, vzpostavijo in vzdržujejo zaupanje, znajo posredovati v konfliktih, imajo domišljijo za nove rešitve v težkih situacijah ter sposobnost strukturiranja, organiziranja in usklajevanja odnosov. Naloga socialne pedagogike je tudi razvijanje instrumentarija za razumevanje biografskih pomenov in potekov, prepoznavanja in razumevanja oblik vedenja človeka in njegovih specifičnih materialnih, socialnih in emocionalnih potreb. Zaradi vsega tega pa v socialni pedagogiki potrebujemo teoretična in praktična znanja za občutljivo razumevanje vsakodnevnih situacij in vsakodnevnega delovanja kot tudi znanja in razumevanja globalnih, socialnih in družbenih strategij razvoja (prav tam).

Socialna pedagogika v glavnem skrbi, da je njeno delovanje usmerjeno na obvladovanje in premagovanje življenjskih problemov posameznika v celostnem življenjskem kontekstu. V prvi vrsti pa delovanje socialnega pedagoga zajema razumevanje problema, iskanje rešitev in razpoložljivih osebnih in socialnih virov vse do kompetenc posameznika ter njegove socialne mreže (Zorc-Maver, 2006).

Razpotnik (2006) je zapisala, da je pomembna osnova socialnopedagoške stroke prepoznavanje obstoječih neravnotežij družbene moči in opozarjanje nanje, kar pomeni, da je za socialno pedagogiko značilen kritičen odnos do širše družbe. Zaradi tega je eden od pomembnih ciljev socialne pedagogike tudi zavzemanje za družbeno marginalizirane in ogrožene skupine, ki imajo na nek način manj družbene moči.

Razmišljali smo, kako bi lahko še bolje razumeli socialno pedagogiko, oziroma socialno pedagogiko v zaporu. Avtorja Wakounig in Kroflič (2014) navajata metaforo figovega lista, in sicer opisujeta, da to pomeni odpravljanje družbenih problemov na način, ki je čim manj viden in moteč širši družbi. Adam in Eva sta po ugrizu jabolka spoznala, da morata svoje dele prekriti s figovimi listi, ker je golota nespodobna. In prav tako prispodoba figovega lista opisuje socialno pedagogiko, saj socialna pedagogika prekriva nekaj nespodobnega, v družbi motečega ter nezaželenega. Prav tako sta Wakounig in Kroflič (2014) zapisala, da se socialna pedagogika ukvarja s populacijo, ki je ekonomsko, socialno in izobraževalno zapostavljena, ki živi na robu družbe in je brez zagovornikov, živi osamljeno ter se v družbi počuti ničvredne. Socialni pedagog pa se tukaj prikaže v vlogi zagovornika z odvetniškim poslanstvom, ki je potreben za odpravljanje družbene diskriminacije in vzpostavljanje socialne pravičnosti.

Razpotnik (2006) je v svojem članku *Izziv socialni pedagogiki: biti glasnica družbenega obrobja* zapisala, da je pomembna osnova socialno pedagoške stroke prepoznavanje obstoječih neravnotežij družbene moči in opozarjanje nanje, kar pomeni,

da je za socialno pedagogiko značilen kritičen odnos do širše družbe. Zaradi tega je eden od pomembnih ciljev socialne pedagogike tudi zavzemanje za družbeno marginalizirane in ogrožene skupine, ki imajo na nek način manj družbene moči.

Avtorica Zorc-Maver (2006) navaja, da je v socialni pedagogiki pomembna naloga uravnavanje socialnih in razvojno pogojenih neenakosti v razmerju med »normalnostjo« in »odklonskim vedenjem«, med »imeti« in »ne-imeti« kot med »nezrelostjo« in »avtonomijo«. Poleg tega pa je pomembno, da se poleg zgoraj omenjene naloge razširja tudi na zaščito pri vzpostavitvi in zagotovitvi osebnih resorjev, na krepitev temeljnih sposobnosti, ki so pomembne za posameznika, da se v procesu individualizacije obstane in vzdrži socialna tveganja. Na zahteve in posledice procesa individualizacije pa vsak posameznik ni pripravljen, zato morajo razviti osebne in socialne sposobnosti za njihovo obvladovanje. Pri vsem tem pa potrebujejo sposobnosti za ravnanje pred, v, ali po krizni situaciji. Zato se socialni pedagogi lahko kažejo kot nekakšni »socialni izvedenci za tveganja« v življenjsko zaščitnih in biografsko pomembnih socialnih vprašanjih načrtovanja in poteka (prav tam).

Pedagog v zaporu mora biti v osnovi osebnostno in čustveno zrela ter empatična oseba, ki sprejema drugačnost, medkulturne razlike, ne sme obsojati in zna prisluhniti. Je oseba, ki se zaveda lastnih vložkov pri delu z ljudmi in je pripravljena narediti dosežek pri sebi, razume kakšen vpliv ima lahko institucija na posameznika in je sposobna obvladati različne oblike socialnopedagoškega dela. Pedagog v zaporu je del strokovne skupine, ki se ukvarja z zaprto osebo. Njegova vloga je predvsem priprava zaprte osebe na življenje po zaporni kazni. Pedagog v zaporu spremlja, svetuje, nudi podporo in usmerja obsojenca do izteka prestajanja kazni (Lobe, 2016).

Pedagog je del strokovne skupine. Kdo vse je del strokovne skupine? Po 243. členu Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1, Uradni list RS, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo, 76/08, 40/09, 9/11, 96/12, 109/12, 54/15, 11/18, 200/20 in 141/22) naloge vzgojne službe opravljajo strokovni delavci, to pa so: vzgojitelji, psihologi, pedagogi, socialni delavci, inštruktorji, delovni inštruktorji, delovni terapevti in zdravstveno osebje (ZIKS-1).

Naslednji, 244. člen tega zakona pa pravi, da strokovni delavci skrbijo za takšno organizacijo življenja in dela v zavodu, ki pospešuje ustrezno vključitev obsojenca v normalno življenje na prostosti po prestani kazni. Člen doda, da strokovni delavci pripravljajo:

- osebni načrt obsojenca in vodijo njegovo realizacijo,

- organizirajo in vodijo skupinske in individualne programe za obsojence,
- sodelujejo pri načrtovanju in izvajanju vseh ostalih ukrepov, s katerimi se poskuša doseči boljša vključitev obsojencev v družbeno skupnost (ZIKS-1).

Obravnavo obsojenca je ključnega pomena pri delu z obsojenci, še posebno s povratniki. V Zloženka ZPKZ Dob (Tratar, 2019) je opisanih 20 vlog pedagoga v procesu obravnave obsojenca:

1. Pedagoška diagnostika z oceno morebitnih adaptacijskih težav ter oceno tveganja za ponovitev kaznivega dejanja.
2. Priprava osebnega načrta. *Osebni načrt po ZIKS-1 je individualiziran program prestajanja kazni zapora, ki je izdelan na podlagi ocene potreb in tveganj obsojenca za čas prestajanja kazni zapora in po odpustu, s ciljem, da se ga usposobi za življenje na prostosti, v skladu z družbenimi normami in odprave tveganj ponavljanja kaznivih dejanj. 10. člen zakona doda, da oceno pripravijo strokovni delavci zavoda za prestajanje kazni zapora na podlagi razgovorov z obsojencem ter na podlagi drugih podatkov, ki se zbirajo v sprejemnem obdobju. V osebni načrtu morajo biti zapisane vse predvidene aktivnosti in dejavnosti, ki bodo obsojencu pomagale priti do rezultatov, obsojenec pa mora biti seznanjen ter s strani strokovnih delavcev motiviran za delo (ZIKS-1).*
3. Postavljanje etapnih ciljev in motiviranje za njihovo doseganje.
4. Spremljanje izvajanja osebnega načrta, priprava njegove dopolnitve.
5. Redni individualni razgovori z obsojenci. S tem so mišljeni svetovanje, informiranje, razbremenjevanje, motiviranje, usmerjanje, pojasnjevanje odločitev ali ukrepov.
6. Urejanje zaposlitve in vključevanje v izobraževanje.
7. Spremljanje izpolnjevanja nalog iz posebnih obravnav, načrtovanih v osebni načrtu.
8. Skupinsko delo z obsojenci (vodenje malih skupin).
9. Podajanje mnenj o obsojencu in priprava poročil.
10. Urejanje stikov z dodatnimi obiskovalci in dopisovalci.
11. Priprava na odpust.
12. Predlogi in priprava poročil v zvezi z namestitvami in premestitvami obsojencev.

13. Priprava poročil in mnenj v zvezi s pogojnim odpustom.
14. Predlogi in priprava odločb v zvezi s predčasnim odpustom.
15. Priprava odločb v zvezi z razporeditvijo za delo, letnim dopustom ipd.
16. Priprava mnenj in odločb v zvezi s prekinitvijo kazni.
17. Sodelovanje z zdravstveno službo in drugimi oddelki znotraj zavoda.
18. Sodelovanje z delovnim mestom obsojenca.
19. Sodelovanje z zunanjimi institucijami.
20. Spremljanje, podaja mnenj in priprava obsojenca na zunaj zavodske ugodnosti (Tratar, 2019).

Strokovni delavci v zavodu nudijo podporo in svetovanje obsojencu pri reševanju problemov, s katerimi se sooča v času prestajanja kazni in s katerimi se bo soočil po odpustu na prostost. Velik poudarek je na ohranitvi stikov z obsojenčevimi družinami. Zavod se povezuje tudi z drugimi institucijami, kot so na primer centri za socialno delo, ki nudijo pomoč v različnih oblikah, kot je materialna pomoč, pomoč pri urejanju nastanitve, pomoč pri reševanju družinskih težav, pomoč pri iskanju zaposlitve in podobno. Obsojencu nudijo tudi osebno pomoč, ki se izvaja kot svetovanje, urejanje ali vodenje, da jim omogočijo razvijanje, izboljševanje socialnih zmožnosti, da so zmožni osebnega napredka (Lobe, 2016).

Pomembno je, da obsojenec pred ponovnim življenjem na prostosti pridobi konstruktivne vzorce vedenja, se nauči primerno razreševati konflikte in pridobi socialne veščine, da lahko lažje deluje v družbi. Med pripravo obsojenca na odpust je pomembno vzdrževanje stikov z družino in okoljem. Podeljeni prosti izhodi so zato namenjeni obisku družine, iskanju zaposlitve, obisku prijateljev in podobno. Obsojenci imajo tudi možnost zaposlitve zunaj zavoda za prestajanje kazni. Obsojenec je lahko premeščen v polodprti ali odprti oddelek, kjer mu je omogočeno več odgovornosti in samostojnosti. V času priprave na odpust pa mu zavod lahko omogoči namenske izhode, da lahko obsojenec rešuje aktualne socialne težave (Lobe, 2016).

Obsojenci so družbeni problem, ki jih socialna pedagogika skuša spraviti na pravo pot. Razpotnik (2006) navaja tri načine reševanja »družbenih problemov«, in sicer:

1. Soočanje s problemom na način prilagajanja domnevnega nosilca problema, problematičnega člana družbe obstoječemu in prevladujočemu družbenemu

stanju. Problem rešujemo tako, da posameznika prilagajamo družbi, oziroma, da družbeno ni sporen.

2. Drugi pristop je nekoliko širši in bolj interaktiven, reševanja tega problema se loti nekoliko bolj celostno. Gre za oblikovanje alternativne ponudbe za izključitev posameznika. Kot primer: pri povratnikih gre velikokrat za finančno stisko; po prestani kazni ne dobijo možnosti zaposlitve, zato rešitve iščejo v kriminaliteti. V tem primeru bi morali nezaposlenost povratnikov reševati bolj sistemsko, delovali bi v smeri odpiranja alternativnih možnosti zaposlovanja, prilagojenih posebnostim, potrebam in pričakovanjem določenih posameznikov ali družbenih skupin, ki bi iz sistema pogosteje izpadejo oz. so v tem smislu ranljivejši in bolj ogroženi.
3. Kot zadnji pristop pa poudarja zasidranost in izvor vsakega družbenega problema v širši družbeni strukturi. S tem pa vidi uspešno reševanje v upoštevanju celotnega sistema in tudi delovanju nanj. Ta pristop reševanja družbenih problemov ni več omejen na zgolj samo »problematične« posameznike, temveč so ti razumljeni kot simptom širše zgodbe. Tako torej privzamemo in razumemo, da je izvor problemov v širši družbi in da se s tem zavedamo, da je pravična in dolgoročna rešitev ta, da se v reševanje vključi širša skupnost in širša družbo. Pri tem pristopu je socialna pedagogika pomembna, saj pri tem skušamo gledati družbo kot celoto, pomembno pa je tudi, da je prisoten vidik ozaveščanja lastnega deleža in lastne odgovornosti pri določenem družbenem pojavu, oziroma problemu.

Obravnava obsojenca je zelo pomembna. Pri obravnavi obsojenca je veliko poudarka na pripravi na odpust. Obsojenca se skozi celotno obravnavo pripravlja, da se bo lahko po prestani kazni ponovno vključil v družbo.

2.2.2 Kompetence socialnega pedagoga v zaporu

Delo pedagoga v zaporu je specifično usmerjeno. Lahko rečemo, da je pedagog steber obsojenca, saj ga usmerja, vodi, posluša, pomaga in mu svetuje, da lahko obsojenec pride do cilja – zaživeti normalno življenje po prestani kazni.

Pri delu pedagoga so ključnega pomena pogovori; lahko so svetovalni, razbremenilni ali interventni. Poslušanje nudi obsojencem občutek vrednosti, spoštovanja, enakosti dostojanstva ipd., ti dejavniki pa pripomorejo k vzpostavitvi dobrega odnosa, ki je temelj kvalitetnega dela (Lobe, 2016).

Krajncan (2007) je zapisal socialnopedagoške kompetence, ki jih lahko povezujemo z delom socialnega pedagoga v zaporu:

- v prvi vrsti sem spada seveda poznavanje teoretičnih osnov s področja socialne pedagogike in njihova uporaba v praksi;
- poznavanje in kritično razumevanje različnih odklonskih pojavov;
- razumevanje procesov stigmatiziranja, marginalizacije, socialnega izključevanja in njihovo preprečevanje;
- razumevanje različnih pojavnih oblik osebnega in socialnega nasilja ter njihovih vzrokov;
- poznavanje, razumevanje in upoštevanje posameznika skozi izhodišča različnih teoretskih modelov;
- sprejemanje drugačnosti, odklonskosti in drugih kultur ter subkultur – sposobnost ne obsojajočega dela;
- empatičnost in komunikacijska odprtost;
- zavedanje in refleksija lastnih prispevkov v delu z ljudmi, sposobnost prevzeti odgovornost za lasten poklicni razvoj, motiviranost za supervizijske in intervizijske oblike dela;
- ocena kakovosti in možnosti v posameznikovih socialnih mrežah;
- razumevanje institucionalnega dela, vpliv institucij na uporabnike, ozaveščanje lastne institucionalne vpetosti;
- načrtovanje in oblikovanje individualiziranih programov socialno pedagoškega dela;
- razumevanje in obvladanje različnih oblik socialno pedagoškega dela (preventivnega, vzgojnega, svetovalnega, kopenzacijskega, socialno integrativnega itd.);
- strokovno delo, usmerjeno v življenjsko polje uporabnika (psihiatrični pacienti imajo bivalne pogoje, kot primer, da si lahko sami kuhajo, želijo jih čim bolj navaditi na samostojnost);
- sodelovanje in delo s starši, družinami ter drugimi pomembnimi uporabnikovimi socialnimi skupinami;
- vzgojno/svetovalno delo s posamezniki in skupinami v okviru institucij (npr. svetovalno delo z zdravstvenim osebjem, psihiatričnimi pacienti);
- izveninstitucionalno in skupinsko delo;
- sodelovalno delo v večdisciplinarnih strokovnih, projektnih, analitičnih, evalvacijskih skupinah;

- priprava, vodenje in evalvacija posebnih socialnopedagoških projektov (npr. projektov prostovoljnega dela, skupin samopomoči, delavnic tako za zaposlene, kot za paciente);
- analitično in raziskovalno delo na področju socialne pedagogike za potrebe razvoja prakse (Krajnčan, 2007).

Etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike (2006) pravi, da je namen socialno pedagoškega dela pomagati osebi pri razvijanju aktivnega, ustvarjalnega odnosa z okoljem; pomagati, da se bolje vključuje v okolje, posameznika opolnomoči po poteh opogumljanja, usposabljanja, podpiranja in usmerjanja k uresničevanju njihovih temeljnih potreb, želja, osebnih in okoljskih potencialov. Pomembno je, da socialni pedagog vodi posameznika k tem, da bi življenje živel polno in za sebe smiselno. Zato socialni pedagog:

- pozna in upošteva pravice uporabnikov;
- dela po svojih najboljših zmožnostih, se etično odloča v najboljše dobro posameznika in prevzema odgovornost za svoje delo;
- izhaja iz človekoljubnosti, ki se kaže v spoštovanju do življenja, veri v človekovo rast, razvoj, zmožnosti spreminjanja, spoštovanju posameznikove edinstvenosti in osebne svobode ter se zaveda pomena optimizma in ljubezni;
- zavzema se za standarde dela, ki posamezniku zagotavljajo optimalne pogoje za razvoj njegovih zmožnosti;
- se zaveda vrednosti in pomembnosti vsega živega ter človekove povezanosti in soodvisnosti z vsem živim in neživim okoljem. Socialno pedagoška vizija stremi k temu, da prihajajočim generacijam zapusti svet, v katerem je vredno živeti in zato usmerja in spodbuja tudi druge ljudi;
- skrbi, da posameznika zaradi kakršnihkoli razlogov ne diskriminira in si prizadeva za uresničevanje pravic vseh do enakih možnosti (Etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike, 2006).

V ospredje socialno pedagoškega dela v zaporu pa pridejo tudi nekatere strokovne kompetence, ki so zelo pomembne pri delu z obsojenci, in sicer opazovanje, definiranje problemov in interveniranje.

Opazovanje

Socialni pedagog mora imeti zmožnost opazovanja in zbiranja utemeljenih informacij. Pri vsem tem je pomembno, da se socialni pedagog ne osredotoča samo na specifično področje, temveč tudi na simptom neustreznega delovanja posameznika, kateremu se bo

posvetil z namenom, da se dokoplje do osrednjega problema, ki potem postane predmet obravnave (Muller, 2006).

Definiranje problemov

Pri definiranju problemov s strani socialnega pedagoga ni vedno dobro, če vprašamo: Kaj točno je problem? bolje se je vprašati: Kdo ima problem, ki ga hoče rešiti in kakšen je ta problem?. Ni vedno koristno, da razumemo vse težave nekega posameznika, pomembno je predvsem, da se socialni pedagog zaveda, kakšne so njegove lastne težave pri nudenju pomoči. To pomeni, da spretnost definiranja problemov v socialni pedagogiki ni vedno le zmožnost zbiranja uporabnih podatkov, temveč tudi pripravljenost na refleksijo lastnih kapacitet in meja ter spretnost povezovanja med seboj različnih pogledov na situacijo (prav tam).

Interveniranje

Obsojenci so na nek način klienti socialnih pedagogov, ki k njim ne pridejo sami, temveč se v tem položaju znajdejo zato, ker so moteči za druge in drugi želijo, da so obravnavani. Socialni pedagog mora tako nekako »iti vmes«, to pomeni, da mu mora pomagati pri pritiskih njegovega življenjskega okolja in pritiskih preživetja v okolju, kjer je sedaj (Muller, 2006).

Paradigma »v življenjsko polje usmerjena socialna pedagogika« poudarja sposobnosti spoprijemanja z življenjskimi izzivi in težavami, ki jih imajo ljudje v različnih življenjskih kontekstih. Zaradi tega pristopa naj ne bi bili v ospredju cilji posameznih ustanov, ki bi jim bilo treba zadostiti (kot primer zapor, da je glavni cilj samo varnost), ampak posameznik in iz strokovnih intervencij porajajoča se mreža, ki se naj napaja iz številnih izkušenj ekspertize, ki jo izkazujejo ljudje, ki se spopadajo z vsakodnevnimi izzivi. Zato je eden od ključnih elementov socialne pedagogike ravno to, da uporabnike razumemo kot eksperte, saj vedo največ o svojem življenju in so za svoje življenje najbolj izkušeni. Njihova ekspertiza naj bi bila socialnim pedagogom, ki vstopajo v njihovo življenjsko polje, pomembno vodilo in ključna orientacija (Razpotnik, 2017).

Delo pedagoga v zaporu poteka v neposrednem kontaktu z zaprtimi osebami, ki predstavljajo specifično populacijo. Veliko delovnega časa se porabi tudi za administrativna dela, sem lahko štejemo pisanje raznih poročil, predlogov, odgovorov na pritožbe, pojasnil, odločb, zapisov itd. Med delo pedagoga v zaporu uvrščamo naslednje oblike pomoči:

- pedagoška diagnostika;
- prognostika in svetovanje;

- individualno in skupinsko delo z zaprtimi osebami;
- sodelovanje in izvajanje posebnih oblik strokovnega dela z zaprtimi osebami (alkoholizem, droge, spolni delikti, samomori);
- mentorstvo;
- organiziranje izobraževalnih oblik za zaprte osebe in sodelovanje pri organiziranju izobraževanja za delavce zavoda;
- pomoč pri pripravi predpisov in drugih zahtevnejših gradiv;
- zbiranje, urejanje in priprava podatkov za oblikovanje zahtevnejših gradiv;
- samostojno oblikovanje manj zahtevnih gradiv s predlogi ukrepov;
- vodenje in odločanje o zahtevnih upravnih postopkih na prvi stopnji ter opravljanje drugih nalog enake ali podobne zahtevnosti s področja dela (Zloženska ZPKZ Dob, 2019).

Pedagog je tista oseba v zavodu, ki je v vlogi mentorja obsojenca oziroma bi lahko rekli, da predstavlja nekakšnega vzgojitelja obsojenca. Pedagog v zaporu mora imeti različne kompetence, med drugimi mora imeti naslednje kompetence:

1. Sposobnost priprave zahtevnejših besedil v slovenskem jeziku.
2. Poznavanje del v programih Word in Excel.
3. Osebnostna urejenost.
4. Samostojnost.
5. Sposobnost dela v timu.
6. Sposobnost vodenja skupinskih oblik dela.
7. Sposobnost vodenja svetovalnih in razbremenilnih razgovorov.
8. Poznavanje in uporaba nenasilnih oblik komuniciranja.
9. Zaželeno je učinkovito govorno sporazumevanje v vsaj enem tujem jeziku.
10. Pripravljenost za dodatno izobraževanje in izpopolnjevanje.
11. Iznajdljivost in fleksibilnost.
12. Organizacijske sposobnosti in sposobnost učinkovitega upravljanja s časom.
13. Sposobnost obvladovanja stresnih situacij.
14. Splošna razgledanost, sposobnost komuniciranja s strokovnjaki iz drugih strokovnih področij.

15. Poznavanje in razumevanje razlik in potreb posameznika.

16. Usmerjenost v inkluzivno, nediskriminatorno delo, multikulturalnost (Zloženska ZPKZ Dob, 2019).

Socialni pedagog v zaporu mora biti oseba, ki lahko sodeluje s celotnim strokovnim timom, vodstvom in pravosodnimi policisti, da lahko delo poteka kakovostno. O participaciji socialnega pedagoga piše M. Marovič (2018), ki je zapisala nekaj prednosti participatornega diskurza, ki jih lahko najdemo tudi pri participaciji pedagogov v zaporu:

- Temeljni elementi pomoči, ki so na bazi socialne pedagogike in so usmerjeni v življenjski svet posameznika. Kaže na novejši družbeni razvoj, zagovarja ohranitev možnosti izbire, vpliva na pomembne življenjske odločitve in neke prejete socialno-varstvene storitve.
- Vidik učenja, ki iz participatornega vidika ne pomeni samo pridobivanje znanj, temveč tudi razvijanje lastnih kompetenc ter spodbujanje razvoja. Tukaj lahko pedagoga vidimo kot nekoga z občutkom samoučinkovitosti, samovrednosti, predelavo frustracij, empatijo, sposobnost vzpostavitve stika, zmožnega premagovanja konfliktov, sporazumevanja, dogovarjanja, poslušanja, iskanje rešitev itd.
- Paradigma odgovornosti kot ena izmed glavnih elementov človeškega ravnanja. Tukaj lahko nakažemo na participacijo pedagogov z neposrednimi dilemami moralne vzgoje. S tem mislimo predvsem na participacijo v okviru paradigme odgovornosti, ki korelira s sposobnostjo soočanja z lastnim ravnanjem in morebitnim posledicam, ki jih lahko srečamo v zavodih.
- Razvoj optimalne identitete. Tukaj je mišljena sama participacija v lastnem življenju, smisel samega življenja, samostojnost, zastopanje lastnih interesov, prevzemanje odgovornosti, razvijanje socialnih veščin itd.
- Uspešnost socialnopedagoškega interveniranja ter učinkovitost vzgojno-izobraževalnega (zavodskega) tretmaja. S tem lahko vidimo samo participacijo pedagogov pri uveljavljanju pravic, opolnomočenja, normalizacijo, usmerjenost v neko spoprijemanje strategij posameznika itd.
- (Re)integracija posameznika v širšo skupnost (Marovič, 2018). Ena izmed glavnih in najpomembnejših nalog pedagoga v zaporu in pri izpopolnjevanju tega cilja veliko participirajo.

Avtorji Prevolšek, Lipec in Hacin (2018) so zapisali, da so strokovni delavci v zaporu ljudje, ki morajo biti osebno čvrsti, saj je zaporsko okolje stresno, nepredvidljivo in velikokrat nevarno. Strokovno delo z obsojenci zajema usmerjanje in učenje obsojenca

družbeno sprejemljivega vedenja, s krepitvijo optimalnih čustvenih reakcij ter sprejemljivih vzorcev vedenja. Zato se od njih pričakuje opravljanje najrazličnejših nalog, ki zajemajo psihološko in pedagoško diagnostiko, prepoznavanje samomorilnosti in oceno nevarnosti, prognostiko in svetovanje, individualno in skupinsko delo z zaprtimi osebami, sodelovanje in izvajanje posebnih oblik strokovnega dela z zaprtimi osebami (alkoholizem, droge, spolni delikti, samomori), mentorstvo, organiziranje izobraževalnih oblik za zaprte osebe in sodelovanje pri organiziranju izobraževanj za delavce zavoda. Zato so interakcije med strokovnimi delavci in obsojenci pomemben element socialne rehabilitacije obsojencev. Strokovni delavci imajo socialno moč v smislu, da usmerjajo obsojenca k primernemu vedenju, dobrim stališčem, mnenjem in motivom. Usmerjajo ga tudi k spoštovanju zaporskih pravil in navodil zaporskega osebja. Zapor je ciljno usmerjen, da obsojenec izpolnjuje osebni načrt in da se zmanjšajo dejavniki tveganja za ponovitveno nevarnost obsojencev. Prenos v terapevtskem odnosu predstavlja pot do razkrivanja ponotranjenih vsebin iz zgodnjega otroštva, socialnemu pedagogu pa s tem omogoča vpogled v obsojenčevo osebno zgodovino in njeno razumevanje (Prevolšek, Lipec in Hacin, 2018).

Avtorja Krajncan in Bajželj (2008) sta v članku omenila, da socialni pedagogi svojo kompetentnost opredeljujejo kot sposobnost presojanja samega sebe v razvoju kompetenc odločanja, npr. o namestitvah, oceni indikacij, odpustu, oceni razvoja, izdelave individualnega razvojnega načrta itd. Pomemben je odnos. Socialni pedagog dela z ljudmi, zato mora za dobro opravljanje svojega poklica imeti kvaliteten odnos s klientom, da lahko doseže uspešno pomoč. Krajncan in Bajželj (2008) navajata pomembne predpostavke za pedagoški odnos, ki smo jih povezali z delom v zaporu. Ena izmed teh predpostavk je pristnost, kar pomeni, da mora socialni pedagog obsojence obravnavati tako, kot se v danem trenutku vedejo. To pomeni, da se lahko pedagog na delovnem mestu znajde v situacijah, ko ne ve, kako se bo obsojenec vedel, obnašal, zato mora v vsaki dani situaciji z njim prilagoditi odnos.

Pri delu z obsojenci je pomembno to, da jim vrnejo občutek samozavesti, samospoštovanja, da začnejo bolje razumeti sami sebe in s tem prav tako druge, da se znajo spopadati z življenjskimi situacijami, da bolj pozitivno razmišljajo, da se jih usmerja, da vidijo dobro v drugih, da vidijo več rešitev v dani situaciji ter da se naučijo imeti in prevzemati kontrolo nad svojim življenjem. Pomembno pa je tudi, da se iz prepričanja, da jim bo nekdo vedno pomagal, naučijo, da si lahko pomagajo tudi sami in da se naučijo prevzeti odgovornost za svoja dejanja. Pri obsojencih je problem, ker je njihova motivacija za spremembe in socialnopedagoško delo precej nizka, zato je tudi zelo pomembno, da strokovna skupina motivira obsojence za uspeh (Maloić in Jansrić, 2006).

Imamo več različnih tipov obsojencev. Nekateri so nemotivirani za spremembo in vidijo svojega pedagoga kot nekoga, ki mu ne bo mogel pomagati. Drugi ne prevzemajo odgovornosti za svoja dejanja in se počuti kot žrtev; naslednji so zadovoljevali potrebe na družbeno in zakonsko nesprejemljiv način. Obsojenci ne razumejo, da ljudje, ki ne izvršujejo kaznivih dejanj, vedo kaj storiti ob neučinkovitih vedenjih, da prevzemajo odgovornost za dejanja in poskušajo najti učinkovitejše načine zadovoljevanja potreb, ki so v skladu z zakonom (Maloić in Jansrić, 2006). Zato je pomembno, kot je zapisala avtorica Zorc Maver (2006), da se socialni pedagogi v odnosih izpostavijo, razumejo dane interakcije, vzpostavijo in vzdržujejo zaupanje, znajo posredovati v konfliktih, imajo domišljijo za nove rešitve v težkih situacijah ter sposobnosti strukturiranja, organiziranja in usklajevanja odnosov. Medtem pa je pomembno tudi, kot je zapisala avtorica Razpotnik (2014), da različne skupine ljudi zahtevajo različne strokovne pristope in načine obravnave glede na svoje specifične potrebe oziroma življenjske okoliščine. Zato je tudi pomembno, da pred začrtanjem poti obravnave razumemo dane pojave v njihovih družinskih kontekstih, torej tam, kjer nastajajo težave in ne v izoliranih kontekstih individualnih obravnav.

Avtorici Maloić in Jansrić (2006) sta zapisali, kako na bolj učinkovit način komunicirati z obsojencem in ga z dobrim odnosom usmerjati, da ne ponavlja kaznivih dejanj:

1. graditi dober, prijateljski in ob enem profesionalen odnos (obsojenci po navadi predpostavljajo, da želijo strokovni delavci doseči nekaj, česar se oni bojijo, zato jim je lažje, če razmišljajo, da jim strokovni delavci ne bodo pomagali);
2. pedagogi se naj poskušajo postaviti v njihovo kožo;
3. pedagog naj aktivno posluša obsojenca in uporablja metafore;
4. pomembno je, da pedagogi spodbujajo izražanje čustev pri obsojencih, na ta način odpirajo nov prostor za razgovor;
5. pedagog naj uporablja podvprašanja, ne trditve, kot na primer: »če vas prav razujem...«, na ta način obsojenec začuti, da ga aktivno poslušamo;
6. rešitev nekega problema mora biti privlačna obsojencu, kot na primer obsojenec lažje sprejme nek zaključek, če ima občutek, da je bil aktivno vključen v reševanje problema ter da je rešitev plod njegove zamisli;
7. pomembni so dogovori med pedagogom in obsojencem, če se obsojenec začne upirati dogovorom, je pomembno, da mu pedagog razloži, kaj vse lahko s takim vedenjem izgubi, da ima jasno informacijo;

8. najpomembnejše pa je, da strokovni delavec ostane osebnostno močan in konstruktiven, saj so v ustanovah, kot je zapor, ljudje bolj pripravljeni na »vojno«, kakor pa na mirno pregovarjanje (tukaj je pomembno, da se pedagogi lotijo čim bolj mirno in počakajo, da se ljudje in situacije umirijo, da lahko komunikacijo uspešno speljejo do konca) (Maloić in Jansrić, 2006).

Samo delo pedagoga v zaporu v glavnem zajema (poleg administrativnih del): prognostiko, pedagoško in psihološko diagnostiko, svetovanje, individualno in skupinsko delo z obsojenci, pozitivno usmerjanje, motiviranje za delo, izobraževanje, opolnomočenje obsojenca, podpiranje itd. V glavnem lahko rečemo, da mora biti socialni pedagog v zaporu neka trdna oseba, ki zna prepoznati kriminogene dejavnike in pri tem zna pomagati ter postopati, da lahko skupaj z uporabnikom pride do rešitve – zaživeti življenje brez kaznivih dejanj.

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Problem, namen in cilji

Povratnik je oseba, ki je v preteklosti že storila kaznivo dejanje in je ponovno obsojena za kaznivo dejanje. Prav tako je to oseba, ki se je odločila za kriminalni življenjski stil. Klinični psiholog Glenn D. Walters je zapisal, da se vedenje kriminalcev kaže v neodgovornosti, previsoki vsiljivosti, določenih osebnih razvadah in kroničnem kršenju družbenih norm. Osebe, ki imajo vedenje s kriminalnem življenjskem stilom, se uničujejo in vodijo v propad. Povratniki zato razmišljajo in se odločajo tako, da to vodi v delinkventna in kriminalna dejanja. Omenjeni klinični psiholog je zapisal, da lahko kriminalna dejanja razumemo kot rezultat med seboj povezanih motivov, mišljenja in vrednotenja (Walters, 1990, v Meško, 1997).

Avtorja Andrews in Bonta (2010) sta dejavnike tveganja pri kriminalnem vedenju razvrstila v 8 skupin (Central Eight Factors Based on the RAF MH):

1. Kriminalna zgodovina: izvršena kazniva dejanja v preteklosti.
2. Antisocialno vedenje: vzorci impulzivnosti, agresije, razdražljivosti ipd.
3. Prokriminalna stališča: prokriminalno vedenje, ki je nagnjeno kriminalu, negativen odnos do kaznivega dejanja ipd.
4. Antisocialni vrstniki: druženje s posamezniki, ki so nagnjeni h kriminalnemu vedenju, oziroma izoliranost od prosocialnih vrstnikov.
5. Družina in partnerji: vpliv na kriminalno vedenje, odnos do njih.
6. Poklic in izobrazba: nizka stopnja izobrazbe, nezaposlenost, nizka stopnja uspešnosti v šoli/poklicu ipd.
7. Način preživljanja prostega časa: pomanjkanje vključenosti v prosocialne prostočasne dejavnosti.
8. Odvisnost: uživanje drog, alkohola (Andrews in Bonta, 2010).

Ameriške raziskave so pokazale, da je eden izmed dejavnikov povratništva lahko tudi stanovanjska problematika, saj se veliko obsojencev po prestani kazni znajdejo na cesti, brez strehe nad glavo in so primorani izvrševati kazniva dejanja, da lahko preživijo (Second Chance, 2004).

Namen magistrskega dela je ugotoviti, katere dejavnike tveganja pri kriminalnem vedenju imajo intervjuvani povratniki ter kako na zmanjševanje povratništva odgovarja socialna pedagogika.

Na podlagi problema magistrskega dela smo s pomočjo stališč obsojencev zastavili naslednje cilje:

1. ugotoviti, zakaj prihaja do povratništva – glede na stališče obsojenca (dejavniki tveganja pri kriminalnem vedenju – kriminalna zgodovina, antisocialno vedenje, prokriminalna stališča, antisocialni vrstniki, družina, poklic, način preživljanja prostega časa, odvisnost ter stanovanjska problematika);

2. ugotoviti načine zmanjševanja povratništva, glede na mnenje obsojenca;

3. ugotoviti, kako obsojenci gledajo na socialne pedagoge v zaporu;

4. ugotoviti, ali obsojenci menijo, da socialni pedagogi pripomorejo k zmanjševanju povratništva.

3.2 Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja magistrskega dela so naslednja:

1. vprašanje: Zakaj prihaja do povratništva – glede na stališče obsojenca? (v okviru centralnih osem dejavnikov tveganja pri kriminalnem vedenju – kriminalna zgodovina, antisocialno vedenje, prokriminalna stališča, antisocialni vrstniki, družina, poklic, način preživljanja prostega časa ter odvisnost)

2. vprašanje: Kaj menijo obsojenci o načinih zmanjševanja povratništva?

3. vprašanje: Kako obsojenci gledajo na socialne pedagoge v zaporu?

4. vprašanje: Ali obsojenec meni, da socialni pedagog pripomore k zmanjševanju povratništva in zakaj tako meni?

3.3 Metodologija

3.3.1 Raziskovalne metode

Raziskava bo v teoretičnem delu temeljila na deskriptivni metodi, saj želimo razjasniti pojme kot so povratništvo, kriminalno vedenje, socialno pedagoški pristopi, pedagog v zaporu. V empiričnem delu pa bo raziskava temeljila na kavzalni neeksperimentalni metodi.

3.3.2 Raziskovalni vzorec

V vzorec je vključenih 5 obsojencev, ki so zaprti v Zavodu za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni. Udeleženci so bili izbrani glede na različnost kaznivih dejanj in trajanja zapornih kazni.

Tabela 1: vzorec povratnikov

Povratnik	Starost	Spol
Povratnik 1	27–39	Moški
Povratnik 2	59–69	Moški
Povratnik 3	27–39	Moški
Povratnik 4	59–69	Moški
Povratnik 5	27–39	Moški

3.3.3 Pripomočki

Instrument zbiranja podatkov bo polstrukturiran intervju za obsojence v zavodu za prestajanje kazni zapora Dob pri Mirni.

3.3.4 Postopek zbiranja podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v mesecu marcu 2023. Intervju so obsojenci izpolnjevali na osebnih srečanjih. Poskrbljeno je bilo, da so vsi udeleženci sodelovali prostovoljno in anonimno. Intervju je zajemal naslednja področja: dolžina kazni in vrsta kaznivega dejanja, klasifikacija povratništva, izobrazba in razlogi za raven izobrazbe, delovne izkušnje pred zaporom, ekonomski status pred zaporom, družinski odnosi, partnerski odnosi, odnosi z vrstniki in splošno socialno življenje, kašno psihično stanje je imel pred zaporom, odnos do kaznivega dejanja, bivališče, uživanje psihoaktivnih substanc, preživljanje prostega časa, kakšni so pogledi na zmanjševanja povratništva, kako gledajo na socialne pedagoge v zaporu, kaj menijo o omejitvah po odpustu ter kakšni so načrti po odpustu.

3.3.5 Postopek obdelave podatkov

Odgovore smo analizirali na način, ki se uporablja za analizo podatkov v okviru kvalitativnega raziskovanja v petih korakih. V prvem koraku smo urejali gradivo. V drugem koraku smo nato določili enote kodiranja. V tretjem koraku smo kodirali, nato naredili izbor

in definirali relevantne pojme ter oblikovali kategorije. V zadnjem koraku smo definirali kategorije in v zadnjem koraku oblikovali zaključke in predloge.

3.4 Rezultati in razprava

3.4.1 Rezultati

Odgovore obsojencev smo razdelili na osem sklopov. Predstavljeni bodo razlogi za povratništvo s stališč obsojencev, oziroma povratnikov ter kaj je v ozadju obsojencev, da storijo kaznivo dejanje. V magistrskem delu bomo stališča intervjuvanih povratnikov razvrstili v dejavnike tveganja pri kriminalnem vedenju, in sicer v sedem skupin: kriminalna zgodovina, antisocialno vedenje in antisocialni vrstniki, prokriminalna stališča, družina, poklic, način preživljanja prostega časa ter odvisnost.

1. Kriminalno dejanje in kriminalna zgodovina

Intervjuvanci so storili različna kazniva dejanja. Prvi obsojenec pove, da ima kazen dolgo tri leta in devet mesecev. Obsojenec navaja, da ima več kaznivih dejanj, predvsem navaja kaznivo dejanje roba in zloraba droge, v nadaljevanju navaja: »Velik stvari, sam nisem neki kriv. Dejanja so me do tega prpelale, kriv pa nisem.« Pove, da njegova kriminalna zgodovina sega že od njegovega petnajstega leta dalje, obsojenec navaja: »Ja kršit sem začel pri petnajstih letih nekje, 2001, ko mi je mami umrla. Bla je slepa in potem z očetom se nisem zastopu, ker sem ga krivil za sve in sem šel od doma.« Prvi obsojenec pove, da je bil do sedaj zaprt dvakrat. Drugi obsojenec pove, da je trenutno zaprt že dobrih 17 let zaradi kaznivega dejanja umora. Glede kaznivega dejanja pove: »Ampak lejte, mene je mama celo življenje morila, k me je zapustila pa dala na gnoj. Ko sem jo ubil sem lažje živu in tut vem, zakaj prestajam kazen, ni mi žal.« Intervjuvanec 2 pove, da je bil do sedaj zaprt dvakrat. Tretji obsojenec pove, da ima kazen dolgo pet let in pet mesecev in ima kaznivo dejanje tatvine. Pove, da že od svojega 17 leta krade ter da je bil že večkrat zaprt. Intervjuvanec 4 ima kaznivo dejanje umora, dolžina kazni 30 let. Glede kaznivega dejanja in kriminalne zgodovine pove: »Tok sem dobil, zame sploh ni prihodnosti, jaz sem živ mrlič, kar je nad 50 let bi mogl vsi pomret, to ni normalno, da živiš po 50. letu. Drgač sem pa ubijalec, sam nisem ubijalec. Na Hrvaškem sem živel, mel ogromno bajto, pol so mi pa naštimal umor. In to je bil en moj prijatelj, sem ga poznal ... In takrat za tist umor sem dobil 15 let in pol sem po enajstih mescih tam, na Hrvaškem, zapora, zbežal v Slovenijo ... Zdej sem pa dobil 30 let, za nov umor, gnijm tle pa že ene 8 let. Kao sem enga ubil, ubistvu so mi pa spet podtaknil. No, sej unga sem poznal, k sem ga ubil ... In s tem človekom nisem šel nikol na kavo, pol so me pa obtožili, da sem ga doma ubil, a sploh ne vem, kje živi. 2x zaprt. Nikoli nič, do 18. leta. Ah, do 38 leta nisem ene koristi naredu.

No, pol pri 38. letu sem pa unga ubil. Je že zaslužen, veste. Jaz sem imel dobro življenje do 38. leta. Kar nisem naredu, pa nisem naredu.« Peti obsojenec pove, da ima kazen dolgo štiri leta, za kaznivo dejanje ropa. Pove, da je bil že dvakrat na prestajanju kazni zapora, pred zaporom pa je bil v dveh prevzgojnih domovih.

2. Antisocialni vrstniki in antisocialno vedenje

Prvi intervjuvanec pove, da ga je slaba družba privedla do tega, da je začel z drogo. Pove tudi, da so se med sabo sovrstniki porazgubili. Obsojenec pove: »Sam nism nikol mel nekih stalnih prijatlu, tko da bi se lahk na koga obrnu al pa kej. V interakcijah sem biu vedn bol agresivn, al kako nej rečem.« Obsojenec tudi pove, da je bila njegova partnerka odvisnica ter da je prispevala k temu, da je bil tudi sam odvisnik. Obsojenec doda: »Če ne bi ženska pa kolegi droge jemal, js ne bi.« Drugi obsojenec pove, da ga je družba navadila na kajenje trave že v mladih letih. Obsojenec pove: »Pol me je pa par folka, s katerim sem se pač družu, prpravu do tega, da sem začel na polno dilat.« Intervjuvanec 2 doda: »Pa tko meu sem vedno ljudi okol sebe, nikol nek samotar. Sam nism pa meu nekih pravih ljudi, k bi mi lahk mogoč v kkšnih problemih pomagal. V odnosih sem bil ponavad mirn, ko sem mel pa dost, sem pa znoru, mogoč nisem nikol znal pravilno reagirat na stvari.« Pri intervjuvancu 3 je možno sklepati, da obsojenec ni imel pozitivne družbe in vrstnikov, ki bi pozitivno vplivali nanj, saj pove: »Pa družba me je potegnila, en cajt je bla bolj pomembna kukr ženska. Punca mi je skuhalo kosilo, oni so me pa zvlekl stran pa smo mal tko droge pa kej smo ukradl pa tko. Tut živel sm v takem naselju, že od malga smo se tko bolj slab družl, mislm kadil pa pil pa tko. Ne morem rečt, da mam neke prave prijatle, bolj znance, s katerimi sem se zadeval. Lahko bi reku, da v interakciji z drugimi se nisem nikol neki trudu, pač, ko je kej blo, sem spizdu. Tut s punco nisem neki rešval probleme, ona je kdaj norela, js sem bil pa tih. Šele tle v zaporu sem pedagogu bolj zaupu, kaj kej čutm pa kdo sploh sem. Nekih globokih stvari nisem nikol razpravlu. Vedno držu v seb. Pa s pizdarijami nekaj bežal od vsega, ceu življenje že bežim od problemov in jih si jih sam še bolj nakopam, al kako nej rečem.« Intervjuvanec 4 pove, da se je v mladosti zapiral vase in da pravih, iskrenih prijateljev ni imel: »No, če potegnem črto, res nisem mel neki velik prijatlov, bolj sem biu samotar.« Zadnji intervjuvanec pove, da so vrstniki slabo vplivali nanj, saj pove: »... Zato sem tut čist zabluzu v šol, droga se je začela, ni da ni uglavnem. To je bil mejhn kraj, vse je blo na kupu in pol smo se itak dobil pa začel travo kadit, sam to je bil itak sam začetek. Pol je blo mal bolš, k sem začel rokomet igrat. Takrat ajde, sem se hotu mal v roke vzet, sam se mi zdi, da je blo že vse bolj prepozn. Dobr sem bil v tem, drgač. Sem ful golov dal, branu dobr. Škoda, k sem s tem pol zaključu, sam itak na konc nisem bil za nikamor. Kr takrat sem vsaj mel une kolege, s katerimi smo skp treniral, oni so bli ok do

mene. Vse kar sem mel je bolj tko... nč dobrega se mi ni zgodl z unimi, k sem pizdarije delal. Pravih prjatlov nisem neki mel.« Obsojenec pove, da je imel socialno mrežo močno, preden je postal odvisnik in doda: »Pol sem se pa sam še umikal pa hotu bit sam, ker me je blo sram vsem povedat kok sem zabredu v vse.« Intervjuvanec 1 pove, da je imel slabše duševno zdravje, ko mu je umrla mama. Intervjuvanec pove, da s svojim življenjem ni bil zadovoljen in doda: »Tut drogiral sem se zrd tega, da sem mal ubežal problemom. Zdej je bolš, ker mam tut načrte za naprej. Pa zdej mal preberem ljudi, vem, kdo mi hoče dobr in kdo slabo.« Intervjuvanec 2 pove, da se je čutil večkrat jeznega in agresivnega ter doda: »Kot ste slišal, v življenju nisem bil zadovoljen. Večkrat sem se zapiral vase, drogiral in ubistvu sem mislu in čakal, kdaj se bom overdosal.« Intervjuvanec 3 pove: »Bil sm kr živčn neki skus. Tko da z lajfom nisem bil nikol neki zadovoljen. Pa tut vseen mi je blo, mel sem neka določena obdobja, k me je mal povzdignlo, da bi bil boljši pa tko, sam ni nikol šlo do konca.« Pri intervjuvancu 4 je razvidno, da nima volje do življenja in da prav tako ni zadovoljen s svojim življenjem, saj pove: »Jaz se zavedam, da sem nula. Sem se tako ponižal, nimam sploh volje do življenja, že neki časa u bistvu. U bistvu ne vem, zakaj zdej živim in zakaj sem prej. U bistvu vegetiram, ko neka rastlina.« Intervjuvanec 5 pove, da ne čuti, da bi bil duševno nezdrav, vendar: »Je pa res, da ti droga vzame čustva in takrat mi je blo ubistvu čist vseen, al sem živ al mrtu. Edin, kar me je mal zbrihtal, je bil tamal, k se je rodil. Sam nism mogu zdržat brez droge, res ne. Pa zdej sem bol zadovoljen, k prej. Ker mam eno osebo, za katero verjamem v to, da se bom lahk nekak pobral pa neki naredu.«

3. Prokriminalna stališča

Pri dveh odgovorih pa je razvidno, da sta povratnika mnenja, da sta kaznivo dejanje morala narediti. Večinski del odgovorov nakazuje na to, da obsojenci ne priznavajo krivde za izvršeno kaznivo dejanje. Prvi obsojenec je povedal, da je bila droga pri njem večni problem in je zaradi odvisnosti tudi izvrševal kazniva dejanja. Ne sprejema odgovornosti za izvršena kazniva dejanja. Po njegovih navedbah je obsojenec moral izvrševati kazniva dejanja, da je imel denar za preživetje partnerke in sina. Obsojenec pove: »... Pol jih po zaporu fuknejo na cesto pa se znajd. Niti socialna ti ne pomaga v velikih primerih. In kva boš pol, kukr spet eno pizdarijo naredu, da boš nekako dobil dnar.« Drugi obsojenec je povedal, da ga je že sama družba in okolje privedlo do tega, da je izvrševal kazniva dejanja. Najprej je ropal in preprodajal drogo, na koncu pa je ubil svojo mamo. Obsojenec pove: »... Ratval sem tut kr agresiven. Pol je dedek umru, babica tut pol kmal in tko sem bil pr 12ih letih sam, ker me tut teta pa stric nista hotla vzet. 8 mescev sem bil nekje na kozolcu, kjer sem večinoma ribe lovil, mal krađu, gobe nabiral, krompir pa tko. Pol me je pa ubistvu družba začela mal s travo, tako da smo mal kadil. Pol pa ne vem, kuk sem bil

star, sem že pustu osnovno šolo, sem šel v Amsterdam na LSD TRIP, tam smo se ubadal pa preprodajal z drogo in tko. Pol sem šel v vojsko, tam mi je blo kr dobr, sem užival. In pol sem bil kmal kaznovan zarad tatvin pa pizdarij, k sem jih delu. Pol sem pa spet začel mal preprodajat heroin pa tko ...« V zgornjem opisu je razvidno, da obsojenec ni imel nobene prave opore in vzgoje, zato je že v mladoletniških letih pričel s kaznivimi dejanji. Kasneje je imel zaradi preprodaje drog nekaj denarja in nepremičnin. Njegovo agresivno vedenje se je kazalo že, ko ga je njegova teta prosila, če bi lahko svojo mamo nastanil v enem od njegovih stanovanj, saj je takrat že razmišljal: »... sva šla na en sprehod, ko je začela govorit o moji mami, kok je boga in da nima kje za živet. In pol si je una celo upala vprašat, če bi vzel mojo mami v eno stanovanje, ker ga trenutno nima. In js sem bil tok jezn, da sem jo res hotu iz mosta dol fuknt, da bi jo ubil ...« V tistem času je vzpostavil nazaj kontakt s svojo mamo in jo kasneje tudi ubil. Glede umora je povedal: »... Ampak lejte, mene je mama celo življenje morila, k me je zapustila pa dala na gnoj. Ko sem jo ubil, sem lažje živu in tut vem zakaj prestajam kazen, ni mi žal ...« Intervjuvanec 3 je povedal, da se sam ne čuti odgovornega za kazniva dejanja, vendar pove: »... sam generalno gledan pa ne vem, če sem slab človek zrd tega. Bi se mogu trudit bit boljši pa nisem najbolj uspel ...« Intervjuvanec 4 pove, da se čuti žrtev in ne čuti odgovornosti za izvršeno kaznivo dejanje. Obsojenec doda: »Jaz se zavedam, da sem nula. Sem se tako ponižal, nimam sploh volje do življenja, že neki časa u bistvu. U bistvu ne vem, zakaj zdej živim in zakaj sem prej.« Zadnji obsojenec pove, da mu je žal za kazniva dejanja, vendar doda: »...Sam nisem pa najslabši, ne? So še hujš stvari, na primer pedofili. Vsaj to nisem. Sem propalica, sam pedofil pa nisem.«

4. Družina

Pozitivni vpliv družine ima intervjuvanec 5, ki pove, da mu družina pomeni veliko in nadaljuje: »Moj sinko mi pa sploh največ pomen. Moja partnerka je pol itak čist zabluzla, so ji vzel otroka pa sem js dobu skrbništvo. In veste, kuk je to hudo, da zdej moj lastn otrok sploh nima nobenga? To mi je res najbl hudo. Mam drgač dobre odnose s staršama. Mama dela v šol, oč je pa nek zavarovalni agent. Mam doma tut dva psa, sem ful lepo skrbel za pse. Zdej mam punco, k una prejšna je bla za posrat res. Men se zdi, da res dobr vpliva name. Sem tut zrd nje velik bojl mirn pa mam neke cilje za naprej, da ne bom spet kej bluzu.« Prav tako intervjuvanec 3 nakazuje na pozitivne odnose z družino, saj pove: »Ja js mam dva brata pa eno pol sestro. Pa se je družina kr trudila zame, sam js sem sam bežal stran. Bi pa vse naredu za njih, celo Ljubljano bi pobil za njih. Žau mi je vsako solzo, k jo je mami spustila, k sem bil tak. Z mami se slišm, mam pa tut podporo od vseh no.« Glede partnerskega odnosa pa pove, da mu partnerka nudi oporo in da se trudi biti boljši:

»Mam punco, sem zelo srečen, da jo imam. Lejte, (pokaže verižico) pr 13-ih letih mi jo je dala. Zdej se bom posvetu njej pa bom probu bit bolj priden zanjo, ker je zapor katastrofalno sprejela. Sej mi je hotla pomagat, sam ni šlo, sem že preveč zabredu v vse. Če bom tko delal tut naprej po zaporu, bom na ulici. Tko da morm na punco gledat, ona dobr vid u men, tut dobr vpliva name.« Intervjuvanec 1 nakazuje na dobre družinske odnose, vendar ima partnerko, ki je tako kot on odvisnica od droge, saj pove: »Mam sestro, ki dela na psihiatriji v Ljubljani. Js, sestra pa mami smo bli ful povezani. In pol k je mami umrla je šlo vse navzdol. Midva z očijem sva pa itak ubijalna kombinacija. Mam enga sina, 5 let bo star. Ja, js sem ga mogu zapustit, k je bil star mal več k en let. Zdej se trudmo, da smo družina, mislm, js se bom trudu, da bom za sina potem dobr skrbel. Žena pa ne vem, kaj bo. Od 2011 mam že to partnerko. Ona je bla odvisnica, pol ko so nama pa vzel otroka, je šla na ta projekt »Človek« in zdej baje, da je bolš. Zdej sem mi zdi, da je končno mal odrastla, dozorela, da lahko skrbi za tamalga. Prej sem mislu, da se mi bo zmešal, ker so nama ga vzel. Kao, da ne skrbiva primerno za otroka je ta socialna rekla. Če ne bi ženska pa kolegi droge jemal, js ne bi.« Intervjuvanec 2 za izvršitev kaznivega dejanja krivi slabe družinske odnose, saj pove: »... Kaj mi družina pomeni? Ha, vam bom kr celotno zgodbo povedu, ker sem mel grozno mladost. Pr dveh mescih sta me oče pa mami vrgla na gnoj, da u bistvu umrem in pol sta šla svojo pot. Najdu me je dedek, ki me je tut rešu in vzel k seb. Dedka sem mel res rad, babica je bla pa žleht. Tam pr 6, 7 letih so me otroc ponižval, ker sem bil cel razcapan in nismo mel za jest. Ratval sem tut kr agresiven. Pol je dedek umru, babica tut pol kmal in tko sem bil pr 12ih letih sam, ker me tut teta pa stric nista hotla vzet. 8 mescev sem bil nekje na kozolcu kjer sem večinoma ribe lovil, mal krađu, gobe nabiral, krompir pa tko ...« Glede partnerskega razmerja pa pove, da je imel eno resno partnerko, s katero ima tudi otroka, vendar sta se kasneje razšla in po tem ni imel nobene partnerke. Za sina pove, da ga občuduje in da je nanj ponosen. Intervjuvanec 4 pove, da mu mama ni posvečala veliko pozornosti. Imel je očeta, katerega ni imel rad, saj zanj pove, da je čudak. Dober odnos pa je izpostavil z očimom: »... Očeta nisem meu rad, je bil tak čudak. Edino očima sem mel rad, sam je že umru. Bil je policaj in mene je mel strašn rad. Mislm, da je bil eden izmed redkih, ki me je sprejemal, no, ne sprejemal, pač mel rad, ja ...« Glede partnerskih razmerij pove: »... Osemkrat sem bil poročen, pač mam rad ženske. No, živali pa ženske mam strašn rad. In tut v tistem času, ko je blo težko, bi mi pomoje lahko sam ženske pomagale, no pa hčerka, če b jo mu. Tok od moje družine, ne ...« Obsojenec je imel sedem ali osem sinov. Sam ne ve, koliko. Glede sinov pove: »... Moji sinovi me ne obiskujejo, so sami drogeraši. Edino moje prjatlice me še obiskujejo, druge pa boli kurac zame.«

5. Izobraževanje in poklic

Intervjuvanec 4 ima končano poklicno šolo, smer ekonomski tehnik. Prvi obsojenec pove, da se ni odločil za nadaljnje šolanje, ker: »... Naprej poklicne nisem dokončal, ker me je profesorca jebala v glavo pr angleščini in me ni spustila naprej. Js sem pa tut ful trmast in nerad kej prosim. Pol sem pa pustu. Sem pa mel tut ful odpora do šole, ker sem pršu iz Črne gore in nas je učiteljica posedela naprej v prvo vrsto in rekla, da mi južnaki itak smrdimo. Pol je pa itak cel razred zvedu pa tko.« Intervjuvanec 2 ni dokončal osnovne šole, saj je pustil šolo in pričel s preprodajo droge. Pove tudi, da so ga otroci poniževali, ker ni imel hrane in ker je hodil v šolo v raztrganih oblačilih. Intervjuvanec 3 pove, da je dokončal osnovno šolo, vendar mu ni bilo nikoli mar za izobrazbo. Zadnji intervjuvanec pa pove: »Mah osnovko mam narjeno, v lajfu sem čist zabluzu. Šola mi je bla res zadnja, no. Pa sej doma so me neki cajta teral, sam k so vidl, da sem zabluzu, so me na mer pustil haha.« Intervjuvanec 2 je povedal, da je s preprodajo drog veliko zaslužil, druge zaposlitve ni imel. Intervjuvanec 4 je po poklicu ekonomski tehnik, vendar je večino svojega časa preživel v zaporu in ni imel redne zaposlitve. Intervjuvanec 1 pove, da je zamenjal veliko služb: »Ja, js sem delal vsega in svašta. Čeprov nč za stalno. Hitr sem menal, nisem dolg ostal na istem položaju. Sem neki delal tut klime pr bratu od moje žene. Zdej nimam nobenga dela. Dnar pr nas ni bil nikol problem, problem je bla žena, ker sva vse zapravla za droge. Ko je zanosila je skos okol hodila, pol sem ji pa mogu droge domov nost, da je ostala doma. In pol sem še js začel, ja.« Intervjuvanec 3 pove: »Ja, prej sem neki delal v avtopralnici, ene 8 mescev. Tuki pa nimam dela, bi pa šeu v delovno terapijo, ja, tam bi šel. Ja, pred zaporom sem jedva pršu čez mesc, kaj čm, tko je blo. Je pa res, da nisem neki ful za delat.« Intervjuvanec 5 pa je povedal, da uradne delovne dobe nima in da je bil finančno nestabilen.

6. Način preživljanja prostega časa

Intervjuvanec 1 je povedal, da je hodil v park, ko je bil še mlajši in je bila mama še živa. Nekaj časa je igral nogomet in treniral karate. Kasneje pa je opustil vse, ker so imeli doma finančne težave. Intervjuvanec 2 pove: »Js sem sam preprodajal pa se drogiral. Druzga nisem delau.« Intervjuvanec 3 pove, da v življenju ni imel nekih hobijev ali aktivnosti, ki bi spodbudile kvalitetno preživljanje prostega časa in da je večino dneva prespal. Intervjuvanec 4 pove: »Js edino, kar sem se kdaj ukvarju, je to, da sem kam šel hodt pa se mal sprehaju s psi. Drgač sem pa gniu, čist iskreno.« Intervjuvanec 5 pove, da je nekaj časa treniral rokomet, vendar je to opustil zaradi odvisnosti od drog.

7. Odvisnost

Kar štiri od petih intervjuvancev je priznalo, da ima in je imelo probleme z odvisnostjo od drog. Pri vseh intervjuvancih pa se kaže tudi prekomerno pitje alkohola. Intervjuvanec 4 pove, da je sicer proti drogam, vendar je v življenju veliko pil alkohol. Intervjuvanec 1 prizna, da je užival kokain in doda: »Moja žena je problem, res. Ko je bla noseča, sem ji mogu nost te droge. Pol sva pa itak zapala oba v to sranje, sem pa mogu še nekako drgač zaslužt dnar, ker sva vedno hotla več in več.« Intervjuvanec 2 pove, da se je veliko ukvarjal s preprodajo drog in da mu je bil to vir zaslužka, saj pove: »... Tko k sem prej že reku družba me je začela navajt mal s travo, ko sem bil res še mali pizdun. Pol me je pa par folka, s katerim sem se pač družu prpravu do tega, da sem začel na polno dilat. Pa sem šel pa v Amsterdam na LSD TRIP, tam je bla pa itak norija z drogo, to smo sam dilal pa služil ... Sej prej sem bil itak zaprt zrd droge, pred tem umorom. Mene so droge dost zjebale, ampak sem zrd njih tut nekak preživu, si neprimičnine kupu, ampak ja, niso pa okej ...« Intervjuvanec 3 pove, da je zaradi odvisnosti tudi izvrševal kazniva dejanja, saj pove: »Ja valda, probu sem itak vse. Ja dobr, če ne bi blo drog, mogoč tut kaznivih dejanj ne bi delal. No, ne vem, itak sem pol ful krast začel, ampak tko zabredu sem pa zihr zrd drog. Mislm, da je droga pr men ful vplivala, da sem zdej tle k sem ...« Intervjuvanec 5 pove: »... Mhm ... pomoje sem svega in svašta probal. No, največkrat pa lepo heroinček na folijo ...«

8. Stanovanjska problematika

Intervjuvanec pove, da je pred nastopom kazni živel doma, vendar: »Ko bom pa konc kazni, ne mislm tam živet, ker se je preveč slabga zgodl in ne mislm bit tam s tako slabo energijo. Bom neki pogruntal, kam bom šel.« Pri ostalih intervjuvancih pa je razvidno, da imajo bolj urejeno bivališče, kamor bodo odšli po prestani kazni. Intervjuvanec 2 pove: »Ko sem bil mlajši, sem bil skus nek privesek vsem, nisem mel tko, da bi lahk reku, da sem mel kje dom. Ko sem bil mejhen, sem itak žvel na kozolcu, pol sem se pa mal prekladal iz enga konca na družga. Zrd droge sem pol dobu dnar, da sem si nepremičnine kupu. Zdej mam en stanovanje.« Intervjuvanec 3: »Ja, prej sem živu doma, zdej ko prestam kazen, grem pa k puncu, ma stanovanje. Sem bil pa tut neki časa brezdomc haha, sej je blo kr zanimiu.« Intervjuvanec 4 pove, da ima nekaj zemlje in hišo. Intervjuvanec 5 pove: »Pa najraj bi bil doma haha, je najcenej. Dobra, pol me je ženska spravla v en najemniški stanovanje. Pa tut sej me mama ni mogla skus zadetga gledat, sem ji dopizdu.«

9. Načini zmanjševanja povratništva in delo socialnega pedagoga pri tem glede na stališča obsojencev

Povratništvo je problem v zaporih, zato je pomemben vidik obsojencev pri zmanjševanju povratništva in kako gledajo na delo socialnega pedagoga pri tem.

Intervjuvanec 1 pove: »Joj, prvo kot prvo bi mogla se družba bolj ukvarjat s tem. Pol jih po zaporu fuknejo na cesto pa se znajd. Niti socialna ti ne pomaga v velikih primerih. In kva boš pol, kukr spet eno pizdarijo naredu, da boš nekako dobil dnar. Če prov nočeš it med te bedake spet, ti ne preostane družga. Takoj k slišjo, da si bil zaprt, ti niti socialna noče pomagat, zaposlit pa itak noče noben. In pol nimaš dnarja. Pedagog je supr, ker te dost motivira pa usmerja, brez njega bi pomoje bil slabš. Sam k je problem, k radi vidjo napake in potem se s tem ukvarjajo, kar je po eni strani okej. Gledam pa na njih pozitivno, itak ... Mogl bi se ukvarjat z obsojencem vsaj neki časa, tok da se postav na noge. Da niti ne zabrede tok. Sam odvisno, na kaj naletiš, kkšnih se sploh ne da.« Intervjuvanec 2 pove, da se bo oseba, obsojena zaradi denarnih deliktov, najverjetneje še vrnila nazaj v zapor. Obsojenec pove, da bi moral v zaporu vsak delati in da bi bilo prestajanje kazni drugačno. Glede pedagoga pa pove: »Je pa res, da je pedagog eden izmed prvih ljudi, k se je začu ukvarjat z mano, me poslušat pa dejnsk probu rešt probleme, da sm se vsaj mal dvignu.« Intervjuvanec 3 pove, da bi moral po prestani kazni najti službo in prenehati z jemanjem prepovedanih substanc. Pri tem obsojenec pove, da bi socialnega pedagoga potreboval tudi po prestani kazni, saj: »Okej, tle me kdaj moja pedagoginja prov napizdi haha. Ampak sam k si zaslužm, ker če nisem priden, mi pove, kaj delam narobe. U bistvu js vem, da mi hoče sam dobr, ker si ji vid, da se trud zame. Ko neka mtka je haha, bi jo mogoč tut pol nugal ja, da ne bi pizdarij kvatu haha.« Intervjuvanec 4 na delo socialnega pedagoga gleda: »Vedno pa moja pedagoginja zvleče iz mene tist, k me muč. Če žival podivja, jo je treba prizemljit. Nč ni pa drgač s človekom.« Intervjuvanec 5 pove: »Ja, js poznam folk. In tle v zaporu je itk ful povratnikov pa tut takih, k so že neki časa tle. Pr men se zdi, da je blo to narobe, ker sem se začel zrd droge zapirat vase ... Noben ni mogu pol bliz mene pa da bi mi pomagu. Pa vseen mi je blo za cel svet res, zato pa sem pol zabluzu pa pizdraije zgajal. Pa tut kriminal lahk hitr nrđiš, sploh tko k js, k mam veze in lahk takoj dobim sedem kil heroína, če čm. Kokain me je recimo čist uniču. Js mislm, da pr takem folku, kukr sem js, pomaga sam kkšna terapija pa res neka strogost. Recimo, da maš od nekoga nek res strog nadzor, kaj delaš. Zdej, ajde, me motivira moja punca. Sej mi skus teži s tem, je že kr mal tečna. Drgač pa pedagog je dobr. Ful velikrat sem na tleh pa me pol zmotivira nekak, da čim bolj preživim tle čas.«

3.4.2 Razprava

V magistrskem delu smo si zastavili štiri raziskovalna vprašanja, v nadaljevanju pa podajamo odgovore nanje.

RV1: Zakaj prihaja do povratništva – glede na stališče obsojenca? (v okviru centralnih osem dejavnikov tveganja pri kriminalnem vedenju – kriminalna zgodovina, antisocialno

vedenje, prokriminalna stališča, antisocialni vrstniki, družina, poklic, način preživljanja prostega časa, odvisnost ter stanovanjska problematika)

Vsi intervjuvanci so povratniki, kar pomeni, da so bili v preteklosti že obsojeni, oziroma so ponovno izvršili kaznivo dejanje. Pri treh intervjuvancih v odgovorih zasledimo zametke kriminalnega vedenja že v zgodnjem otroštvu. Večinski del odgovorov intervjuvancev je bil, da jih je slaba družba privedla do tega, da so pričeli kriminalno kariero. Največji negativen vpliv je imela slaba družba na uživanje prepovedanih substanc. Iz večinskih odgovorov je razvidno, da je intervjuvancem manjkala družba, ki bi pozitivno vplivala na njih, v nekaj odgovorih se pojavlja tudi izolacija od prosocialnih vrstnikov. Rezultati nekaterih odgovorih kažejo na duševne stiske, predvsem je pa pri vseh odgovorih razvidno, da so bili povratniki nezadovoljni s svojim življenjem in da sami sebe smatrajo za manjvredne splošni družbi. Pri nekaterih odgovorih je prisotna tudi ocena, da so bili nekateri intervjuvanci agresivni, čustveno odsotni in impulzivni. Intervjuvanci so mnenja, da jih je družba, droga, ali okolje privedlo do tega, da so bili nagnjeni h kriminaliteti. Večinski del odgovorov nakazuje na to, da intervjuvanci ne prevzemajo odgovornosti za izvršeno kaznivo dejanje. Rezultati intervjujev kažejo na slabše odnose v partnerskem ali družinskem odnosu. Večinoma so intervjuvanci v družini in partnerskih odnosih bili deležni konfliktnega vedenja in negativnega vpliva. V enem primeru intervjuvancu partnerka predstavlja stabilnost in motivacijo za življenje brez izvrševanja kaznivih dejanj. V dveh primerih pa je razvidna zamera do staršev. Večinski del odgovorov nakazuje na to, da povratniki nimajo visoke stopnje izobrazbe in rednega poklica. Rezultati odgovorov kažejo, da imajo trije intervjuvanci končano osnovno šolo, eden ima nedokončano osnovno šolo in eden ima končano poklicno srednjo šolo. Nobeden od intervjuvancev ni imel redne zaposlitve, prav tako je pri večini odgovorov izpostavljen finančni primanjkljaj. Pri odgovorih intervjuvancev je razvidno, da so imeli težave z zaposlitvijo in zanimanjem za šolanje. Prav tako je pri dveh odgovorih razvidno, da sta po prestani prejšnji kazni imela težave pri zaposlitvi, zato sta bila zaradi pomanjkanja denarnih dohodkov spodbujena k pridobivanju dohodkov na illegalen način. Pri vseh odgovorih lahko vidimo, da je intervjuvancem manjkala vključenost v prosocialne prostočasne dejavnosti. Kar štiri od petih intervjuvancev je priznalo, da ima ali pa je imelo probleme z odvisnostjo od drog. Prav tako se pri vseh kažejo znaki prekomernega pitja alkohola. Pri preprečevanju povratništva je pomembna namestitvev, da imajo obsojenci po prestani kazni streho nad glavo. Eden od intervjuvancev nima urejenega bivališča, ostali pa navajajo, da imajo urejeno bivališče, kjer bodo nastanjeni po prestani kazni.

RV2: Kaj menijo obsojenci o načinih zmanjševanja povratništva?

Povratništvo je v zaporu precej pogosto, zato nas je zanimal vidik obsojencev o načinih zmanjševanja povratništva. Želimo ugotoviti, kaj oni menijo, da je vzrok povratništva in kako oni vidijo rešitve pri omenjeni problematiki. Obsojenci so podali različna mnenja o načinih zmanjševanja povratništva v zaporu. Eden od odgovorov je, da bi se morala družba več ukvarjati s problemi ljudi in jim tudi bolj pomagati. V tem odgovoru je bolj v ospredju nastopil finančni vidik, saj je bil obsojenec mnenja, da po prestani kazni ni mogel dobiti zaposlitve, prav tako ni imel dovolj socialne pomoči. Rezultati odgovorov kažejo rešitev predvsem v boljši spodbudi za dela, saj so mnenja, da kaznivih dejanj ne bi več izvrševali, če bi po izpustu imeli zaposlitev. Nekateri pa rešitve vidijo v tem, da bi morali prenehati z jemanjem prepovedanih substanc.

RV3: Kako obsojenci gledajo na socialne pedagoge v zaporu?

Raziskovalno vprašanje se nanaša predvsem na vidik dela socialnih pedagogov v zaporu. Rezultati odgovorov kažejo, da so obsojenci mnenja, da socialni pedagog pripore obsojencu predvsem pri dobrem počutju in motiviranosti za korektno prestajanje kazni. V odgovorih je tudi zaslediti, da so hvaležni, ker se nekdo ukvarja z njim in jim tudi povedo, ko nekatere stvari ne naredijo prav. Rezultati kažejo tudi na to, da so čutili primanjkljaj, ker se ni nikoli nihče ukvarjal z njim ali pa pozitivno vplival nanj. Prav tako je izraženo mnenje, da je pedagog skoraj edini človek v obsojenčevem življenju, ki je poslušal njegove probleme in mu pri problemih tudi pomagal.

RV4: Ali obsojenec meni, da socialni pedagog pripomore k zmanjševanju povratništva in zakaj tako meni?

Zadnje raziskovalno vprašanje se nanaša na vprašanje, če so obsojenci mnenja, da socialni pedagog v zaporu pripomore k zmanjševanju povratništva v zaporu. Rezultati kažejo, da je socialni pedagog oseba, ki obsojenca pripravlja na življenje po prestani kazni. Skuša ga motivirati in usmerjati na »pravo pot« že v zaporu, saj ga motivira za delo, izobraževanje. Prav tako ga spodbuja, da o problemih govori na glas in jih skuša tudi reševati na primeren način. Iz odgovorov intervjuvancev je razvidno, da imajo obsojenci željo, da bi tudi po prestani kazni imeli osebo – kot je socialni pedagog v zaporu – ki bi jih usmerjal na pravo pot. Po odgovorih je razvidno, da so obsojenci mnenja, da socialni pedagog v zaporu zmanjšuje povratništvo, predvsem z usmerjanjem v življenje brez kaznivih dejanj tako v zaporu kot po prestani kazni.

4 SKLEPNE UGOTOVITVE

V magistrskem delu lahko sklenemo, da na povratništvo v zaporu lahko vpliva več dejavnikov. Kljub različnim načinom zmanjševanja povratništva v zaporu, lahko sem štejemo tudi socialne pedagoge v zaporu, saj je po rezultatih moč sklepati, da na povratnike pozitivno vplivajo in motivirajo za življenje po prestani kazni brez izvrševanja kaznivih dejanj.

Tuje raziskave so potrdile, da so glavni dejavniki povratništva zloraba substanc, stanovanjska problematika, družinska problematika in poklicna problematika. Druge raziskave pa kažejo na to, da na povratništvo poleg zgoraj omenjenih dejavnikov vplivajo še drugi. K tem raziskovalci štejejo zraven še kriminalno zgodovino, antisocialno vedenje, prokriminalna stališča, antisocialne vrstnike ter način preživljanja prostega časa. V raziskavi ugotovimo, da so vsi intervjuvanci imeli vsaj enega ali več dejavnikov tveganja za povratništvo. Pri vzrokih povratništva se je največkrat pojavljala slaba družba, neurejeni družinski ali partnerski odnosi, slabi ekonomski in socialni dejavniki. Rezultati so pokazali, da obsojenci v življenju niso imeli pozitivnega vpliva družbe, oziroma vrstnikov. Večinoma jih je družba privedla do uživanja prepovedanih substanc. Razvidno je, da imajo nekateri obsojenci težave pri vedenju, saj so imeli težave z agresivnostjo, impulzivnostjo in čustveno odsotnostjo. V veliki meri odgovorov pa se pojavlja predvsem nezadovoljstvo s lastnim življenjem in miselnostjo, da so ničvredni. Pri nekaterih se pojavljajo tudi neustrezne navade v odraščanju. Pri rezultatih je razvidno, da je večina intervjuvancev imelo težave z uživanjem drog in pa tudi s pitjem alkohola. Tuje raziskave so pokazale, da ima več kot 70 % povratnikov v zaporu težave z zlorabo drog ali alkohola. Stanovanjska problematika se pri intervjuvancih ne pojavlja, saj ima s to problematiko težave samo eden od intervjuvancev. Rezultati nakazujejo tudi na poklicno problematiko, saj nobeden od intervjuvancev ni imel stalne zaposlitve in je posledično imel finančne primanjkljaje. Ker obsojenci niso imeli zaposlitve, so posledično uživali več droge. Zardi finančnih primanjkljajev pa so ponovno izvrševali kazniva dejanja tatvine, ropa, neupravičeno so proizvajali in preprodajali drogo. Rezultati so tudi pokazali, da so obsojenci nižje izobraženi. Cilj obsojencev po prestani kazni je zaživeti življenje po prestani kazni brez izvrševanja kaznivih dejanj, za kar pa lahko pri intervjuvancih sklepamo, da bodo težko, saj so nižje izobraženi, nekateri še osnovne izobrazbe nimajo ter nimajo delovnih navad. Pri vsem tem lahko sklepamo, da če omenjene problematike ne bodo rešili, lahko pričakujemo, da se bodo ponovno podali v kazniva dejanja. Obsojenci v intervjuju v večinskih odgovorih ne podajajo kritičnega pogleda na kaznivo dejanje. Pri nekaterih odgovorih je čutiti, da se obsojenci čutijo žrtve zaradi različnih stvari, nekajkrat omenjajo

premalo ljubezni in pozornosti s strani staršev v obdobju odraščanja ter včasih čutijo, da so v nekem smislu žrtve sistema. Omenjajo, da bi morali imeti več socialne pomoči, pomoč pri iskanju zaposlitve ter da bi morali imeti ob sebi človeka, kot je pedagog v zaporu, ki bi ga usmerjal na pravo pot. V rezultatih je razvidno, da intervjuvanci ne izkoristijo dobro prostega časa. V odgovorih vidimo, da so nekateri obsojenci imeli možnost treniranja različnih športov, vendar so to opustili, zaradi uživanja prepovedanih substanc. Spet drugi pa možnosti vključitve v prosocialne dejavnosti niso imeli.

V teoretičnem delu smo prišli do zaključka, da socialni pedagog v zaporu obsojencu nudi podporo, mu svetuje in ga motivira za boljše reševanje problemov, s katerimi se srečuje v času prestajanja kazni in s katerimi se bo srečeval po odpustu na prostost. Ključno je, da socialni pedagog dobro spozna obsojenca, da mu lahko pomaga pri razrešitvi problemov, ki so lahko vzrok kaznivega dejanja. Pri delu z obsojencem je zato pomembno spoznati razmere povratnika in če so te razmere vzrok za ponavljanje kriminalitete, jim je treba pomagati, da se te okoliščine oziroma razmere spremenijo. Po rezultatih je moč sklepati, da je socialni pedagog v zaporu oseba, ki pripravlja na življenje po prestani kazni, predvsem pa se to kaže v tem, da tekom prestajanja kazni socialni pedagog spodbuja korektno prestajanje, ustrezno vedenje, upoštevanje pravil, spodbuja, se v zaporu zaposli, dokonča šolo ipd. Pozitiven vpliv socialnih pedagogov na obsojence se kaže tudi v tem, da je v bila v intervjujih izražena želja po tem, da bi imeli obsojenci po odpustu pedagoga, ki bi jih usmerjal na pravo pot brez kaznivih dejanj. Na podlagi rezultatov smo lahko mnenja, da socialni pedagog v zaporu zmanjšuje povratništvo, predvsem z usmerjanjem v življenje brez kaznivih dejanj tako v zaporu kot po prestani kazni.

Vedenje je rezultat odnosa in mišljenja posameznika v konkretni situaciji, kriminalno vedenje se ne more spremeniti, če oseba ne spremeni mišljenja. Socialni pedagog lahko pomaga vsakomur, če je oseba pripravljena sprejeti pomoč.

5 VIRI IN LITERATURA

- Andrews, D. A. in Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct (5th ed.)*. New Providence, NJ: Lexus/Nexus.
- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambrož, M. in Filipčič, K. (2013). *Kazensko pravo. Splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Beeler, A. (2009). Reentry: A Matter of Public Safety. *Corrections Today*, 18–20.
- Bracey, G. W. (2006). Locked Up, Locked Out. *Phi Delta Kappan*, 253–254.
- Brinc, F. (1991). Povratništvo na področju kriminalitete v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 42(4), 289–306.
- Crockett Mack, S. in Osiris, K. (2007). Successful Reentry, One Case at a Time. *Corrections Today*, 50–55.
- Grunwald, K. in Thiersch, H. (2008). Koncept socialne pedagogike, usmerjene v življenjski svet – uvodna opazanja. V M. Krajncan, D. Zorc Maver in B. Bajželj (ur.), *Socialna pedagogika – med teorijo in prakso* (str. 7–26). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kanduč, Z. (1999). *Kriminologija: (stran)poti vede o (stran) poteh*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Ljubljana.
- Kaiser, M. (2010). Correctional Education, Because It Works. *Corrections Today*, 18–20.
- Kobal, M. (1960). Sodobni pogledi na povratništvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 11(3), 250–263.
- Kobolt, A. (2001). Intervju z Anne Fromann: socialna pedagogika v funkciji „figovega lista“. *Socialna pedagogika*, 5(3), 375–386. Pridobljeno, 15. 6. 2022 <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-G13SET4T/6467ce03-a36f-44e6-b735-33806059cd0d/PDF>.
- Kobolt, A. in Rapuš Pavel, J. (2004). *Večperspektivni diagnostični model*. *Socialna pedagogika*, 8 (3), 275–294. Pridobljeno, 21. 3. 2022 <https://www.revija.zzsp.org/2004/04-3-275-294.pdf>.
- Kranjčan, M. in Bajželj, B. (2008). Odnos – osnova za socialnopedagoško delo. V M. Krajncan, D. Zorc Maver in B. Bajželj (ur.), *Socialna pedagogika med teorijo in prakso* (str. 55–70). Ljubljana: Pedagoška fakulteta
- Krajncan, M. (2007). *Praktično pedagoško usposabljanje: Socialna pedagogika*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

- Leon, L. (2016). *Vloga pedagoga v ZPKZ Dob pri Mirni*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta.
- Mali, J. (2006), Koncept totalne ustanove in domovi za ostarele. *Revija Socialno delo*, 45(1/2), 17–27.
- Maloič, S. in Jandrić, A. (2006). *Zatvor kao izbor – paradoksalna istina*. *Revija Kriminologija i socialna integracija*, 14(2), 79–91.
- Marovič. M. (2018). *Prednosti/pomanjkljivosti participatornega diskurza na polju zavodske vzgoje*. *Revija Socialna pedagogika*, 22(1/2), 99–117.
- Meško, G. (1993). Kriminalni življenjski stil – motivacija in mišljenje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 44(4), 354–365.
- Meško, G. (1997). *Družinske vezi na zatožni klopi? : o kriminalnem življenjskem stilu in o moči in nemoči obravnavanja kriminalnih prestopnikov*. Ljubljana: Educy.
- Ministrstvo za pravosodje, (2013). *Priročnik za obsojene osebe*. Ljubljana.
- Mrhar Prelič, D. (2020). *Povratništvo oseb, obsojenih na zaporno kazen*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani.
- Newbold, G. (2008). Another One Bites the Dust: Recent Initiatives in Correctional Reform in New Zealand. *The australian and New Zealand journal of criminology*, 41(3), 384–401.
- Prevolšek, D., Lipec, J. in Hacin, R. (2018). *Strokovna usposobljenost in osebnostne značilnosti strokovnih delavcev v slovenskih zaporih*. Pridobljeno 27. 4. 2021 s https://www.fvv.um.si/rv/arhiv/2018-1/03_Prevolsek_Lipec_Hacin_rV_2018-1.pdf.
- Razpotnik, Š. (2006). Izziv socialni pedagogiki: biti glasnica družbenega obrobja. V: M. Sande, B. Dekleva, A. Kobolt, Š. Razpotnik, D. Zorc-Maver (ur.). *Socialna pedagogika: izbrani konvcepti stroke*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 23–35.
- Razpotnik, Š. (2014). Socialno v socialni pedagogiki. *Sodobna pedagogika*, 3, 54–70. Pridobljeno, 15. 5. 2022 <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-YABM1QK1/edea7206-7c84-4af9-a7ed-991038c43472/PDF>.
- Singer, M. (1996). *Kriminologija*. Zagreb: Globus: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Hrvaške.
- Skalar, V. (2006). Štiri desetletja do socialne pedagogike. V M. Sande, B. Dekleva, A. Kobolt, Š. Razpotnik in D. Zorc Maver (ur.), *Socialna pedagogika: izbrani koncepti stroke* (str. 13–22). Ljubljana: Pedagoška fakulteta

- Tadič, D. (2012). *Večkrat zaprte osebe in njihovo doživljanje lastnega življenjskega položaja*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Thiwech, H. (1986). *Erfahrung der Wirklichkeit. Perspektiven einen alltagsorientierten Soziapadagogik*. Weinheim/Basel: Juventa.
- The Editors. (2004). *A Second Chance*. Pridobljeno 2. 5. 2022, <https://www.americamagazine.org/issue/512/editorial/second-chance>.
- Tratar, A. (2019). *Delo pedagoga*. ZPKZ Dob pri Mirni: zloženka.
- Wakounig, V. in Kroflič, R. (2014). Uvodnik. *Sodobna pedagogika*, 3, 6–5d12.
- Wheeler, D. P. in Patterson, G. (2008). Prisoner Reentry. *Health and Social Work*, 33(2), 145–147.
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1). *Uradni list RS*, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo, 76/08, 40/09, 9/11, 96/12, 109/12, 54/15, 11/18, 200/20 in 141/22.
- Zorc Maver, D. (2006). Uvod – socialna pedagogika v družbi negotovosti. V M. Sande, B. Dekleva, A. Kobolt, Š. Razpotnik in D. Zorc Maver (ur.), *Socialna pedagogika: izbrani koncepti stroke* (str. 7–12). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

6 PRILOGE

6.1 Intervju

1. Kako se obsojenec počuti.
2. Kateri starostni skupini pripada
  - od 18 do 23 let,
  - od 24 do 27 let,
  - od 28 do 39 let,
  - od 40 do 49 let,
  - od 50 do 59 let,
  - od 60 do 69 let,
  - več kot 69 let.
3. Dolžina kazni in vrsta kaznivega dejanja.
4. Kolikokrat je bil že zaprt? Ali je bil v mladosti že kdaj kršitelj kaznivih dejanj? Ali je bil kdaj v prevzgojnem domu?
5. Kakšno izobrazbo ima? Razlogi za visoko/nizko izobrazbo?
6. Ali je bil pred zaporom zaposlen? Ali ima sedaj v zaporu delo? Kakšne so bile njegove ekonomske razmere pred zaporom?
7. Kaj mu pomeni družina? Kakšni so družinski odnosi (v preteklosti, sedanjosti)? Kako družina vpliva nanj?
8. Ali ima partnersko razmerje? Kakšni so odnosi? Kako partnersko razmerje vpliva nanj?
9. Kako so vrstniki, prijatelji v preteklosti vplivali nanj? Ali ima prijatelje, ki so zgrešili kazniva dejanja? (VPLIVI, POVEZAVE Z ANTISOCIALNIMI VRSTNIKI). Kako bi opisal svojo socialno mrežo? Kako se s čustvi spopadal v interakciji z drugimi (npr. partnerjem, staršem, prijateljem).
10. Ali je bil pred kaznijo kdaj v duševni stiski? Če da, kako se je spopadal z duševnimi stiskami? Kako bi ocenil zadovoljstvo z življenjem (v preteklosti, sedanjosti)?
11. Kakšen je njegov odnos do kaznivega dejanja (prokriminalna stališča)? Ali ima občutek, da je na nek način žrtev?

12. Ali je imel pred kaznivim dejanjem urejeno bivališče? Ali ima izven zapora urejeno bivališče?
13. Ali je kdaj užival psihoaktivne substance? Če da, katere? Ali meni, da so lahko psihoaktivne substance povezane s storitvijo kaznivega dejanja?
14. Kako je pred kaznivim dejanjem preživel prosti čas? Ali se sedaj bolj trudi, da dobro izkoristi prosti čas? Kaj bi si želeli, da bi delali v prostočasnih dejavnostih? Je imel v preteklosti ovire za preživljanje kvalitetnega prostega časa?
15. Kako bi oni zmanjšali povratništvo (pogledi na to)? Kaj bi spremenili pri sebi, da ne bi postali povratniki? Kdo jim sedaj najbolj pomaga in jih motivira, da po prestani kazni ne bi ponovili kaznivih dejanj? Kako gledajo na delo pedagoga v zaporu?
16. Kaj menijo o omejitvah po odpustu? Kaj menijo o probaciji? Ali bi si želeli, da bi imeli srečanja s strokovnimi delavci tudi po odpustu?
17. Kakšni so njegovi načrti po odpustu? Kako se vidijo v prihodnosti?

6.2 Odgovori povratnikov na intervju

6.2.1 Povratnik 1

1. Ja, okej.
2. Starostna skupina: 27–39 let.
3. 3 leta pa 9 mescev, zdej sem tle 3 leta pa 4 mesce. Ja mel sem bencin pa neki ropa, droge pa ne vem še kaj vse. Velik stvari, sam nisem neki kriv. Dejanja so me do tega prpelale, kriv pa nisem.
4. Dvakrat sem bil. Ja, kršit sem začel pri petnjastih letih nekje, 2001, ko mi je mami umrla. Bla je slepa in potem z očetom se nisem zastopu, ker sem ga krivil za sve in sem šel od doma. Ne.
5. Mam dokončano osnovno šolo. Naprej poklicne nisem dokončal, ker me je profesorca jebala v glavo pr angleščini in me ni spustila naprej. Js sem pa tut ful trmast in nerad kej prosim. Pol sem pa pustu. Sem pa mel tut ful odpora do šole, ker sem pršu iz Črne gore in nas je učiteljica posedela naprej v prvo vrsto in rekla, da mi južnaki itak smrdimo. Pol je pa itak cel razred zvedu pa tko.
6. Ja, js sem delal vsega in svašta. Čeprov nč za stalno. Hitr sem menal, nisem dolg ostal na istem položaju. Sem neki delal tut klime pr bratu od moje žene. Zdej nimam nobenga dela. Dnar pr nas ni bil nikol problem, problem je bla žena, ker sva vse

- zapravla za droge. Ko je zanosila je skos okol hodila, pol sem ji pa mogu droge domov nost, da je ostala doma. In pol sem še js začel, ja.
7. Mam sestro, ki dela na psihiatriji v Ljubljani. Js, sestra pa mami smo bli ful povezani. In pol k je mami umrla, je šlo vse navzdol. Midva z očijem sva pa itak ubijalna kombinacija. Mam enga sina, 5 let bo star. Ja, js sem ga mogu zapustit, k je bil star mal več k en let. Zdej se trudmo, da smo družina, mislm js se bom trudu, da bom za sina potem dobr skrbel. Žena pa ne vem, kaj bo.
  8. Od 2011 mam že to partnerko. Ona je bla odvisnica, pol ko so nama pa vzel otroka, je šla na ta projekt »Človek« in zdej baje, da je bolj. Zdej sem mi zdi, da je končno mal odrastla, dozorela, da lahko skrbi za tamalga. Prej sem mislu, da se mi bo zmešal, ker so nama ga vzel. Kao, da ne skrbiva primerno za otroka, je ta socialna rekla. Če ne bi ženska pa kolegi droge jemal, js ne bi.
  9. Ja družba je itak vplivala na vse to, da sem začel droge jemat. Mi smo se ful družil, ko smo začel droge jemat, pol smo se pa čist razgubil in se sploh nismo več družil. Pol smo bli vsak na svojem koncu, vsak zaprt v svoji sob. Kr neki, bedaki pač.
  10. Ja, ko je mama umrla sem kr bil. Pač ne vem js nisem bil najbolj zadovoljen, sej to je jasno. Tut drogiral sem se zrd tega, da sem mal ubežal problemom. Zdej je bolj, ker mam tut načrte za naprej. Pa zdej mal preberem ljudi, vem, kdo mi hoče dobr in kdo slabo.
  11. Droga je itk problem, fak. Zmer si hotu več in več in več ... Js drgač nisem kriv za dejanja. To so me obtožli narobe. To so me eni prjavl, naredl so tut hišno preiskavo, kao, da sem nekoga oropal. Pa sploh ni res. Pol sem podpisal in pol so mi tut vzel sina, žena je pa itak vedno bla problem. Tko da ne morm pomagat, nisem mogu rešt sina.
  12. Ja, prej sem živel v hiši. Ko bom pa konc kazni, ne mislm tam živet, ker se je preveč slabga zgodl in ne mislm bit tam s tako slabo energijo. Bom neki pogruntal, kam bom šel.
  13. Ja, kokain. Moja žena je problem res. Ko je bla noseča, sem ji mogu nost te droge. Pol sva pa itak zapala oba v to sranje, sem pa mogu še nekako drgač zaslužt dnar, ker sva vedno hotla več in več. Alko je pa alko, vedno paše, al kaku nej rečem.
  14. Ja hodu sem včas v park, ampak to še takrat, ko je bla mama živa. Pol sem pa itak kmal začel s temi problemi pa nisem nikamor hodu, ker me ni tut zanimal. Ko sem

bil pa še mlad, sem pa igral fuzbal, karate. Pol pa itak nisem mogu več, ker niti nismo mel dnarja pa teh stvari. Pol sem se pa mal družu, sam pa mal nagajal haha.

15. Joj, prvo kot prvo bi mogla se družba bolj ukvarjat s tem. Pol jih po zaporu fuknejo na cesto pa se znajd. Niti socialna ti ne pomaga v velikih primerih. In kva boš pol, kukr spet eno pizdarijo naredu, da boš nekako dobil dnar. Čeprov nočeš it med te bedake spet, ti ne preostane družga. Takoj k slišjo, da si bil zaprt ti niti socialna noče pomagat, zaposlit pa itak noče noben. In pol nimaš dnarja. Pedagog je supr, ker te dost motivira pa usmerja, brez njega bi pomoje bil slabš. Sam k je problem, k radi vidjo napake in potem se s tem ukvarjajo, kar je po eni strani okej. Gledam pa na njih pozitivno, itak.
16. Mogl bi se ukvarjat z obsojencem vsaj neki časa, tok da se postav na noge. Da niti ne zabrede tok. Sam odvisno, na kaj naletiš, kkšnih se sploh ne da.
17. Hočem rešt sina. On pr štirih letih pa pol že grozi, da bo koga ubil. Mislm, da morm bit vsaj zanga vzor, če sem vse okol mene razočaral. Tko, da morm bit zunej priden, da ne bom spet med te bedake pršu. Družga mi ne preostane, kukr da najdm nek šiht pa se zvlečem iz tega.

6.2.2 Povratnik 2

1. V redu, vi?
2. 59–69 let.
3. Trenutno sem prestal 17,5 let pa sem že kar neki časa tukej haha. Trenutno pa prestajam zarad umora.
4. Do zdej sem bil dvakrat zaprt. Ja itak, skos sem zganjal neke pizdarije, največkrat zarad drog pa tatvin.
5. V osnovni šoli sem že ful šprical, sploh ko mi je dedek umru, babica je bla pa itak hudobna. V 6. razredu sem pa kr pustu šolo, sej me ni noben pogrešal.
6. Bil sem v vojski, pol sem pa sam drogo preprodajal. Tuki, v zaporu pa delam v knjižnici.
7. Kaj mi družina pomeni? Ha, vam bom kr celotno zgodbo povedu, ker sem mel grozno mladost. Pr dveh mescih sta me oče pa mami vrgla na gnoj, da u bistvu umrem in pol sta šla svojo pot. Najdu me je dedek, ki me je tut rešu in vzel k seb. Dedka sem mel res rad, babica je bla pa žleht. Tam pr 6, 7 letih so me otroc ponižval, ker sem bil cel razcapan in nismo mel za jest. Ratval sem tut kr agresiven.

Pol je dedek umru, babica tut pol kmal in tko sem bil pr 12ih letih sam, ker me tut teta pa stric nista hotla vzet. 8 mescev sem bil nekje na kozolcu, kjer sem večinoma ribe lovil, mal krađu, gobe nabiral, krompir pa tko. Pol me je pa ubistvu družba začela mal s travo, tako da smo mal kadil. Pol pa ne vem, kuk sem bil star, sem že pustu osnovno šolo, sem šel v Amsterdam na LSD TRIP, tam smo se ubadal pa preprodajal z drogo in tko. Pol sem šel v vojsko, tam mi je blo kr dobr, sem užival. In pol sem bil kmal kaznovan zarad tatvin pa pizdarij k sem jih delu. Pol sem pa spet začel mal preprodajat heroin pa tko. Uglavnem keša sem mel kr velik, tok, da sem lahko kupu neki nepremičnin, par garsonjer pa en stanovanje. In potem je sestra od moje mami, torej moja teta, slišala, da mam neki nepremičnin in me je povabila, da se dobiva. Js sem reku okej. In ko sva se dobila, sva se dobila na uni kmetiji, kjer sem bil pr dedku. In sva šla na en sprehod, ko je začela govorit o moji mami, kok je boga in da nima kje za živet. In pol si je una celo upala vprašat, če bi vzela mojo mami v eno stanovanje, ker ga trenutno nima. In js sem bil tok jezdn, da sem jo res hotu iz mosta dol fuknt, da bi jo ubil. Kako si upa kej tazga vprašat, zame ni poskrbela, zdej pa neki hoče od mene? Pol sem pa nekak podlegu, sem reku ajde moja mama je, jo bom dal v garsonjero. In potem k se je mama not vselila, so bli sami problemi, ker je bla itak taka pjanka, da si vi mislt ne morte. Sosedu so se vsakodnevno prtožval, ker se je drla, steklenice je razbijala, z brezdomci se je družila in ostale pizdarije. Jaz sem pa itak hodu v uno stanovanje, ker sem mel tut neki droge tam, katero sem preprodajal, temu je bil tut namenjen tist stanovanje. No in pol je bil en dan, k sem mel poln kurac vsega in sem šel do stanovanja z namenom, da mami povem, da naj gre ven, ker se ne bo tko obnašala. In pol sva se začela pričkat in sem se začel drt nej zgine. Ona je pa v tistem rekla, tist dan, k sem te dala na gnoj, bi mogu tut crknt. In v tistem, k mi je to rekla, sploh ne veste, kako mi je blo, js sem se začel cel trest, tok me je zbodla s tistim besedam, da se sploh ne spomnm točno, kaj sem naredu, ampak mislm, da sem jo prjel, začel davt in pol fuknu ob omare in steno. In ona je tam nezavestna ležala. Pol sem šel vn in delal naprej stvari, kukr sem jih vsak dan. Neki dni nisem hotu v tisto stanovanje, mi je blo pa čudn, da mame ne vidm več z brezdomci, k ponavad je vedno bla. Pol sem pa šel v stanovanje pogledat, če je slučajno šla in sem jo najdu mrtvo na tleh. Pol sem si pa reku, da tole mi pa že ne bo smrdel v stanovanju in sem jo lepo ražagal, odpru hladilnik, jo dal not in pol hladilnik zvezal, ker so bli prevelki kosi, da bi lahko normalno zapru. In pol sem normalno živu naprej, preprodajal in tko. Je pa mela baje policija sum name in na to stanovanje, ker je zvedla, da preprodajam droge. In so mel nalog, da mi stanovanje preiščejo.

- Veste, gospa, ene 6 krimičev je pršlo zame tist stanovanje pregledat haha. In pol so mal preiskal in ko so pršli do hladilnika, so me vprašal, zakaj je zvezan. Js sem jim pa dal škarjice in reku, da naj pogledajo. Ko so orezal vrv je vn padla moja razkosana mama. Bla je zavravn še neka pripravnica, k je kr skp pala, ko je tist vidla haha. Ampak lejte, mene je mama celo življenje morila, k me je zapustila pa dala na gnoj. Ko sem jo ubil, sem lažje živu in tut vem, zakaj prestajam kazen, ni mi žal.
8. Pa mel sem neki žensk. Pol z eno sem biu bolj resen, sva nrdila sinčka. Zdej nimam pa nobene.
  9. Tko k sem prej že reku, družba me je začela navajt mal s travo, ko sem bil res še mali pizdun. Pol me je pa par folka, s katerim sem se pač družu, prpravu do tega, da sem začel na polno dilat. Pa sem šel pa v Amsterdam na LSD TRIP, tam je bla pa itak norija z drogo, to smo sam dilal pa služil.
  10. Kot ste slišal, v življenju nisem bil zadovoljen. Večkrat sem se zapiral vase, drogiral in ubistvu sem mislu in čakal, kdaj se bom overdosal.
  11. Sem vam povedal, da to sem mogu nrdit. In zdej prestajam kazen.
  12. Ko sem bil mlajši, sem bil skus nek privesek vsem, nisem mel tko, da bi lahk reku, da sem mel kje dom. Ko sem bil mejhen, sem itak žvel na kozolcu, pol sem se pa mal prekladal iz enga konca na družga. Zrd droge sem pol dobu dnar, da sem si nepremičnine kupu. Zdej mam en stanovanje.
  13. Ah, seveda. Dilal, uporabljal, vse uglavnem. Sej prej sem bil itak zaprt zrd droge, pred tem umorom. Mene so droge dost zjebale, ampak sem zrd njih tut nekak preživu, si nepremičnine kupu, ampak ja, niso pa okej. Tudi alkohola sem dost požru.
  14. Js sem sam preprodajal pa se drogiral. Družga nisem delau. Zdej mi več pomen, da me sestra kdaj pokliče pa da se sin kdaj name spomne, je tak k js, veste, zna s puncam, tko k js.
  15. Lejte, če sedi zrd dnarja, se bo sigurno še vrnu. Dnar ma vsak rad. Mene zdej motivira to delo tuki v zaporu. Veste učas je blo drgač, je mogu v zaporu vsak delat, ne pa zdej tole. Vsak, k bi pršu na prestajanje, bi mogu orng delat pa to cel dan. Pol bi bil zapor drgačen, ker tole ni prav.
  16. Pa ne vem. Pedagog mora stat ob strani, tle se res z mano pogovarja, mam skus nekoga, nisem sam, no. Sam zuni bom pa tut že nekak. Je pa res, da je pedagog

eden izmed prvih ljudi, k se je začu ukvarjat z mano, me poslušat pa dejnsk probu rešit probleme, da sm se vsaj mal dvignu.

17. Ja, socialno bom vleku haha. Ne, mam pa namenit k sestri, k ma tut kmetijo pa konje pa jim bom tam mal pomagal pa kej vrt oskrbel.

6.2.3 Povratnik 3

1. Ja.

2. 27–39 let.

3. 5 let pa 5 mescev mam, do zdej mam pa 2 leti skor že. Mam pa tatvine.

4. Ne, nisem bil v prevzgojnem, sem pa že pomoje pr 17-ih krađu.

5. Mam končano osnovno šolo. Pa ne vem, nikol mi ni blo za šolo.

6. Ja, prej sem neki delal v avtopralnici, ene 8 mescev. Tuki pa nimam dela, bi ša šeu v delovno terapijo, ja tam bi šel. Ja, pred zaporom sem jedva pršu čez mesec, kaj čm tko je blo. Je pa res, da nisem neki ful za delat.

7. Ja, js mam dva brata pa eno pol sestro. Pa se je družina kr trudila zame, sam js sem sam bežal stran. Bi pa vse naredu za njih, celo Ljubljano bi pobil za njih. Žau mi je vsako solzo, k jo je mami spustila, k sem bil tak. Z mami se slišm, mam pa tut podporo od vseh, no.

8. Mam punco, sem zlo srečen, da jo mam. Lejte (*pokaže verižico*) pr 13ih letih mi jo je dala. Zdej se bom posvetu njej pa bom probu bit bolj priden zanjo, ker je zapor katastrofalno sprejela. Sej mi je hotla pomagat, sam ni šlo, sem že preveč zabredu v vse. Če bom tko delal tut naprej po zaporu, bom na ulici. Tko da morm na punco gledat, ona dobr vid u men, tut dobr vpliva name.

9. Pa družba me je potegnila, en cajt je bla bolj pomembna kukr ženska. Punca mi je skuhala kosilo, oni so me pa zvelkl stran pa smo mal tko droge pa kej smo ukradl pa tko. Tut živel sm v takem naselju, že od malga smo se tko bolj slab družl, mislm kadil pa pil pa tko.

10. Bil sm kr živčn neki skus. Tko da z lajfom nisem bil nikol neki zadovoljen. Pa tut vseen mi je blo, mel sem neka določena obdobja, k me je mal povzdignlo, da bi bil boljši pa tko, sam ni nikol šlo do konca.

11. Ne, sam sebe ne smatram kot krivga. Pač jebiga, sem naredu par pizdarij, sam so me čist po krivem obtožl. Ne bi smel bit tle. Al pa ja no, mogoč si res zaslužm zrd

tistih pizdarij, sam generalno gledan pa ne vem, če sem slab človek zrd tega. Bi se mogu trudt bit boljši pa nisem najbolj uspel.

12. Ja, prej sem živu doma, zdej ko prestam kazen grem pa k puncu, ma stanovanje. Sem bil pa tut neki časa brezdomc haha, sej je blo kr zanimiu.
13. Ja, valda, probu sem itak vse. Rad sem tut kej spil, ni važn kva. Ja dobr, če ne bi blo drog mogoč tut kaznivih dejanj ne bi delal. No, ne vem, itak sem pol ful krast začel, ampak tko zabredu sem pa zihr zrd drog. Mislm, da je droga pr men ful vplivala, da sem zdej tle k sem.
14. Pa js sem bolj tko ležal pa ni blo tko, da bi neki prov delal v lajfu. Tut ko sm biu u šoli, se nisem neki zanimal za stvari, pol sem pa itak zabredu z družbo smo se pa večinoma sam dobival, kadil, kej vzel, ponoč celo noč prečul, čez dan pa spal.
15. Ne vem ... pomoje bi mogu normalno najdt službo, opustit drogo ... ne vem, vse sem že tok razočaral, sam pomoje je punca tista, k bi me lahk mal postavla na normalno pot. Sej tle se tut trudm.
16. Okej, tle me kdaj moja pedagoginja prov napizdi haha. Ampak sam, k si zaslužm, ker če nisem priden mi pove, kaj delam narobe. Ubistvu js vem, da mi hoče sam dobr, ker si ji vid, da se trud zame. Ko neka mtka je haha, bi jo mogoč tut pol nucal ja, da ne bi pizdarij kvatu haha.
17. Pa s punco bom, nek šiht bom poiskal al pa neki.

6.2.4 Povratnik 4

1. Ful sem slabo, po kapi sem ratal zelo slab. Pol obraza sploh ne čutim, tudi možgani mi ne delujejo normalno. Morm ful razmišljat, kaj hočm povedat.
2. 59–69 let.
3. Ja dobil sem 30 let. Tok sem dobil, zame sploh ni prihodnosti, jaz sem živ mrlič, kar je nad 50 let, bi mogl vsi pomret, to ni normalno, da živiš po 50. letu. Drgač sem pa ubijalec, sam nisem ubijalec. Na Hrvaškem sem živel, mel ogromno bajto, pol so mi pa naštimal umor. In to je bil en moj prijatelj, sem ga poznal. Plus, da so mi ubil vse živali. Najbolj mi je blo hudo za mojga konja. In takrat za tist umor sem dobil 15 let in pol sem po enajstih mescih tam, na Hrvaškem, zapora, zbežal v Slovenijo. Takrat sem hodil 42 dni. Zdej sem pa dobil 30 let za nov umor, gnijm tle pa že ene 8 let. Kao sem enga ubil, ubistvu so mi pa spet podtaknil. No, sej unga sem poznal, k sem ga ubil. Sem hodu vsak dan v trgovino, vsako jutro, ker sem

- kupval konzerve za mojga psa. In s tem človekom nisem šel nikol na kavo, pol so me pa obtožili, da sem ga doma ubil, a sploh ne vem, kje živi.
4. 2x zaprt. Nikoli nič, do 18. leta. Ah, do 38 leta nisem ene koristi naredu. No, pol pri 38. letu sem pa unga ubil. Je že zasluženno veste. Jaz sem imel dobro življenje do 38. leta. Kar nisem naredu, pa nisem naredu.
  5. Pa js sem bil poslovnik, ekonomist. Sem znal delat z dnarjem, zato sem ga pa tut tok mel. Drgač pa obrtnik po duši.
  6. Prostovoljno sem drgač delal v zavetišču. Živali me edine razumejo, z njimi se rad pogovarjam. Pa tut ubistvu, ko sem ubil, potem jih nisem več vidu in vem, da jim manjkam. Sem delal pa nisem delal. Želel sem bit obrtnik cel življenje. Imel sem tut diskoteko pa je una tožilka X pršla k men v diskoteko. Sem ogromno pomagal drugim ljudem, mogoč mam tut zrd tega to kaznivo dejanje, ker preveč pomagam.
  7. Mam ene 7–8 komadov, ampak sam sinove. Nisem pa mel nobene hčerke. Vedno sem si želu hčerkico, z njo bi res lepo delal, bi jo mu ko za princesko. Sem pa imel očeta v Izoli, ki je mel približn 7 do 8 bajt. Velik, ne? Mene so živali vedno poznale že po avtu. Takoj, k sem pršu domov, so golobi prletel in smo se začel pogovarjat. No, mel sem tut brata, ki je imel 3 hčerke, te so vodno pršle k men na en tak dopust v Izolo. Glede družine, kaj prov matične? Ja, to je tko, mama je bla najslabš, se mi sploh ni posvečala. Očeta nisem meu rad, je bil tak čudak. Edino očima sem mel rad, sam je že umru. Bil je policaj in mene je mel strašn rad. Mislm, da je bil eden izmed redkih, ki me je sprejemal, no, ne sprejemal, pač mel rad, ja. V življenju mi je ves čas žal, da nisem mel hčerke, če bi jo mel, bi zanjo ubijal.
  8. Osemkrat sem bil poročen, pač mam rad ženske. No, živali pa ženske mam strašn rad. In tut v tistem času, ko je blo težko, bi mi pomoje lahko sam ženske pomagale, no pa hčerka, če b jo mu. Tok od moje družine, ne ... Moji sinovi me ne obiskujejo, so sami drogeraši. Edino moje prjatlice me še obiskujejo, druge pa boli kurac zame.
  9. Če sem čist iskren, sem se v mladosti dost zapiral vase. Mel sem tut neki prjatlov, sam ne pa iskrenih. No, če potegnem črto res nisem mel neki velik prjatlov, bolj sem biu samotar.
  10. Jaz se zavedam, da sem nula. Sem se tako ponižal, nimam sploh volje do življenja, že neki časa u bistvu. U bistvu ne vem, zakaj zdej živim in zakaj sem prej. U bistvu vegetiram ko neka rastlina.

11. Hjaaaa, žrtu sem. Js sem sam pomagu vsem. Ubijal sem za dobro. Vsaj neki sem naredu dobrega v življeju.
12. Sem že prej reku ... mel sem haciendo na Hrvaškem, živali, večinoma koje. Pa mogu sem skrbet za 16 hektarjev zemlje. Ni blo lahko.
13. Js sem proti drogi. Sem pa v življeju kr velik pil, najraj vin.
14. Js edino kar sem se kdaj ukvarju, je to, da sem kam šel hodt pa se mal sprehaju s psi. Drgač sem pa gniu, čist iskreno.
15. Uf rad vidim svojo pedagoginjo. Zdej je neki cajta ni blo, me je že skrbel, da je umrla zrd Covida. Želim pa si, da se pedagogi še bolj bavijo z ljudmi. Kakšni bi se lahk naučil slovenski jezik, tko da bi jim lahko pedagog pr tem pomagu. Vedno pa moja pedagoginja zvleče iz mene tist, k me muč. Če žival podivja, jo je treba prizemljit. Nč ni pa drgač s človekom. Js sem se rad tepu, jebiga, tak sem. Cel živleje sem skus v neke probleme zapadal. Zdej mam pa dosmrtno kazen, evo, si pa sam želim, da bi dobu inekcijo pa zaspal. Miroljuben človek sam, se ne sme razpizdt.
16. Ah, haha, to ni zame. Js bom tle do konca, kar pomen, da bom crknu tle.
17. Najbrš bom na istem, sej niti nimam vole razmišljat karkoli.

6.2.5 Povratnik 5

1. Haha ne mi s takimi vprašanji. Sj veste, kje sm, kako se nej pučutm.
2. 27–39 let.
3. 4 leta, rop, 260. člen.
4. Ja dvakrat prej. Tut v Radečah sm biu, v prevzgojnem pa v Celju ene tri leta. To so ble bol tatvine pa goljufije pa podobne pizdarije.
5. Mah osnovko mam narjeno, v lajfu sem čist zabluzu. Šola mi je bla res zadnja, no. Pa sej doma so me neki cajta teral, sam k so vidl, da sem zabluzu, so me na mer pustil haha.
6. Uradno ne ... sem par stvari tko bl na črno delal, kukr se mi je pač dal. Mam tut neki hrbet sfukan. Ja, pač z dnarjem sem bil itak skus neki v pizdi ...
7. Vse mi pomen, res. Moj sinko mi pa sploh največ pomen. Moja partnerka je pol itak čist zabluzla, so ji vzal otroka pa sem js dobu skrbništvo. In veste, kuk je to hudo, da zdej moj lastn otrok sploh nima nobenga? To mi je res najl hudo. Mam drgač

dobre odnose s staršama. Mama dela v šol, oč je pa nek zavarovalni agent. Mam doma tut dva psa, sem ful lepo skrbel za pse.

8. Zdej mam punco, k una prejšna je bla za posrat res. Men se zdi, da res dobr vpliva name. Sem tut zrd nje velik bojl mirn pa mam neke cilje za naprej, da ne bom spet kej bluzu.
9. Eh, slabo so vplival. Zato sem tut čist zabluzu v šol, droga se je začela, ni da ni uglavnem. To je bil mejhn kraj, vse je blo na kupu in pol smo se itak dobil pa začel travo kadiť, sam to je bil itak sam začetek. Pol je blo mal bolš, k sem začel rokomet igrat. Takrat ajde, sem se hotu mal v roke vzet, sam se mi zdi, da je blo že vse bolj prepozn. Dobr sem bil v tem, drgač. Sem ful golov dal, branu dobr. Škoda, k sem s tem pol zaključu, sam itak na konc nisem bil za nikamor.
10. Pa ne prov v duševni stiski. Je pa res, da ti droga vzame čustva in takrat mi je blo ubistvu čist vseen al sem živ al mrtu. Edin, kar me je mal zbrihtal je bil tamal, k se je rodil. Sam nism mogu zdržat brez droge, res ne. Pa zdej sem bol zadovoljen, k prej. Ker mam eno osebo, za katero verjamem v to, da se bom lahk nekak pobral pa neki naredu.
11. Ja, pizda žal itak, da mi je ...
12. Pa najraj bi bil doma haha, je najcenej. Dobr pol me je ženska spravla v en najemniški stanovanje. Pa tut sej me mama ni mogla skus zadetga gledat, sem ji dopizdu.
13. Mhm ... pomoje sem svega in svašta probal. No, največkrat pa lepo heroinček na folijo. Alkohol je pa vedno biu.
14. Pa najraj sem rokomet treneru. Sej sem že prej reku, kurc, zabluzu sem totalno in pol nism mogu več trenerat. Pol pa itak sem se ga drogiru, družga nisem delu.
15. Ja, js poznam folk. In tle v zaporu je itk ful povratnikov pa tut takih, k so že neki časa tle. Pr men se zdi, da je blo to narobe, ker sem se začel zrd droge zapirat vase ... Noben ni mogu pol bliz mene pa da bi mi pomagu. Pa vseen mi je blo za cel svet res, zato pa sem pol zabluzu pa pizdraije zgajal. Pa tut kriminal lahk hitr nrđiš, sploh tko k js, k mam veze in lahk takoj dobim sedem kil heroína, če čm. Kokain me je recimo čist uniču. Js mislm, da pr takem folku, kukr sem js, pomaga sam kkšna terapija pa res neka strogost. Recimo, da maš od nekoga nek res strog nadzor, kaj delaš. Zdej, ajde, me motivira moja punca. Sej mi skus teži s tem, je že

kr mal tečna. Drgač pa pedagog je dobr. Ful velikrat sem na tleh pa me pol zmotivira nekak, da čim bolj preživim tle čas.

16. Pa ja ne bi blo slab. Čeprov men se zdi, da je najbolj pomembn, da najdeš neki svojga, nek svoj zagon, al kako bi reku, da se pobereš.

17. Z žensko bom pa s svojim sinkotom. Bom probu tko delat, da jih ne bom razočaral. Pa tut doma, no. K moja mat se ful sekira ... In pol mogoč bolj, da se popravm pa da ne delam pizdarijh, drgač bo še crknla od skrbi.